1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK
DOI: https://doi.org/10.56420/Kronika.74.3.10
CC BY-SA

Tone Krampač*

Življenje v župniji Črenšovci skozi matične knjige

IZVLEČEK

Prispevek na podlagi najstarejših matičnih knjig osvetljuje življenje in delovanje prvega črenšovskega župnika Petra Borkoviča (1774–1830), ki je župnijo vodil od njene ustanovitve leta 1807 do svoje smrti. Posebna pozornost je namenjena njegovemu odnosu do moralnih vprašanj in cerkvene discipline, kar se odraža v zapisih o nezakonskih rojstvih ter pokopih oseb, katerih smrt je vzbujala dvome o okoliščinah smrti. Matične knjige razkrivajo njegovo doslednost in strogost pri izvrševanju dušnopastirskih nalog, hkrati pa so dragocen zgodovinski vir za poznavanje vsakdanjega življenja v prvih desetletjih obstoja župnije Črenšovci. Prispevek ugotavlja, da je Peter Borkovič s svojim delovanjem pomembno zaznamoval versko in družbeno življenje lokalne skupnosti ter pustil trajno sled v zgodovinskem spominu kraja.

KLJUČNE BESEDE

župnija Črenšovci, Peter Borkovič, matične knjige, Prekmurje, 19. stoletje, cerkvena disciplina, dušno pastirstvo

ABSTRACT

LIFE IN THE PARISH OF ČRENŠOVCI IN LIGHT OF PARISH REGISTERS

Based on the oldest parish registers, this article sheds light on the life and work of Peter Borkovič (1774–1830), the first parish priest of Črenšovci. He led the parish from its foundation in 1807 until his death. The article emphasizes his approach to moral issues and church discipline, as reflected in entries concerning illegitimate births and controversial burials of individuals. The registers reveal Borkovič's consistency and rigour in performing his pastoral duties, and they also serve as a valuable historical source for understanding daily life during the first decades of the parish's existence. The article concludes that Peter Borkovič significantly shaped the religious and social life of the local community through his work, leaving a lasting mark on the region's historical memory.

KEYWORDS

Črenšovci parish, Peter Borkovič, parish registers, Prekmurje, nineteenth century, church discipline, pastoral care

* mag., Nadškofijski arhiv Ljubljana, Ljubljana, Slovenija, tone.krampac@rkc.si, ORCID: https://orcid.org/0009-0005-0651-5579

UVOD

Ivan Zelko (1912–1986), duhovnik in črenšovski rojak, je bil prvi znanstveni raziskovalec prekmurske zgodovine.[1] Že kot bogoslovec je leta 1933 v časopisu *Novine* objavil prvi strokovni članek z naslovom »Fare Slovenske Krajine: Črensovci«.[2] Vse življenje je posvetil raziskovanju zgodovine Prekmurja ter ob koncu tudi zgodovini Špitaliča in žičke kartuzije. Špitalič je bil zadnja postaja na njegovi duhovniški poti, kjer je prebil 40 let.

Ob tem raziskovanju Zelko ni veliko pisal o prekmurskih matičnih knjigah; pravzaprav je o tej tematiki napisanega zelo malo ali skoraj nič. Zato skuša pričujoči prispevek osvetliti prav krstne, poročne in mrliške matične knjige oziroma, še bolje, življenje v župniji Črenšovci v njihovi luči. Osredotočili se bomo na prvih deset let delovanja župnije Črenšovci.

ŽUPNIJA ČRENŠOVCI

Črenšovci ležijo v skrajnem severovzhodnem delu Slovenije oziroma v južnem delu Prekmurja.[3] Izvor imena Črenšovci ima vsaj dve različici: prva je, da je kraj dobil ime po drevesu čremsa (vrsta divje češnje, pogovorno črensa), druga različica pa ime kraja povezuje z lego ob potoku Črnec. Prvič se kraj omenja v listini iz leta 1322 kot *Cheremsouc* ali *Chrensouch*.[4] Skozi stoletja je kraj nosil ime Črensovci, v času po drugi svetovni vojni pa so uradniki ime kraja spremenili v popačenko s črko š, torej Črenšovci. Domačini v pogovoru še vedno uporabljajo prvotno obliko imena kraja.

Misijonsko območje v Prekmurju je potem, ko sta v te kraje krščansko vero prinesla sveta brata Ciril in Metod, med letoma 955 in 1075 spadalo pod jurisdikcijo Salzburga. Ogrski kralj Ladislav I. (vladal 1077–1095) je leta 1091 ozemlje Prekmurja vključil v madžarsko civilno in s tem cerkveno upravo.[5] Z ustanovitvijo nove škofije v Zagrebu leta 1094 sta ji bili priključeni tudi obe sedanji dekaniji Murska Sobota in Lendava. Nekaj več kot 80 let so bili predniki današnjih prekmurskih Slovencev tako združeni pod eno cerkveno upravo. Leta 1176 pa je gornje Prekmurje prišlo pod škofijo v Győru, spodnje Prekmurje pa je še naprej ostalo pod zagrebško škofijo.[6] Do ponovne združitve je prišlo leta 1777, ko je Marija Terezija kot ogrska kraljica ustanovila škofijo v Sombotelu. Po priključitvi Prekmurja Sloveniji leta 1919 so bila potrebna kar štiri leta, da se je uredila tudi cerkvenopravna pristojnost. Konec leta, natančneje 1. decembra 1923, je bil lavantinski škof Andrej Karlin (1857–1933) imenovan za apostolskega administratorja. Formalno je Prekmurje sicer ostalo del sombotelske škofije vse do leta 1964, ko je bilo umeščeno v lavantinsko škofijo.[7] Novo cerkveno ureditev so Prekmurci doživeli z ustanovitvijo lastne škofije Murska Sobota leta 2006.[8]

Današnje ozemlje župnije Črenšovci, ki združuje vasi Črenšovci, Trnje, Žižki, Gornja Bistrica, Srednja Bistrica in Dolnja Bistrica, je do leta 1760 spadalo pod pražupnijo Turnišče.[9] V 18. stoletju je prebivalstvo turniške pražupnije močno naraslo (leta 1718 je bilo v župniji Turnišče 4217 duš), zato je bila leta 1760 ustanovljena župnija Beltinci. Ozemlje turniške pražupnije je bilo razdeljeno na dve enaki polovici.[10] V novoustanovljeno župnijo Beltinci so bile vključene vse tri Bistrice (Gornja, Srednja in Dolnja). Ta rešitev pa se ni izkazala kot najboljša, saj so bile Bistrice precej oddaljene od Beltincev (4–6 km). Prav toliko so bile od Turnišča oddaljene tudi vasi Črenšovci, Žižki in Trnje.[11] Demografski podatki iz leta 1793 kažejo, da je na območju šestih vasi, ki so pozneje tvorile župnijo Črenšovci, živelo 2016 prebivalcev.

Župnijska cerkev sv. Križa in župnišče v Črenšovcih (http://www.zupnija-crensovci.si/; © Miha Horvat).

1 Novak, Ivan Zelko, str. 7.
2 *Novine*, 28. 5. 1933, str. 3–4.
3 https://www.obcina-crensovci.si/objave/175 (22. 5. 2026).
4 Pavlič, Občina Črenšovci, str. 567.
5 Zelko, Murska Sobota, str. 39.
6 Zver, Pogled, str. 17–18.
7 Urlep, Priključitev, str. 262.
8 https://skofija-sobota.si/splosno-o-skofiji (21. 5. 2026).
9 Zelko, Fare, str. 293.
10 Zelko, Turniška pražupnija (1979), str. 51.
11 Zelko, Cerkvenozgodovinska vprašanja, str. 466.

Od tega jih je bilo 496 v Črenšovcih, 402 v Trnju, 274 v Žižkih in 844 v vseh treh Bistricah skupaj. Takšna populacijska osnova je omogočila ustanovitev nove župnije, ki je bila v Črenšovcih uradno ustanovljena leta 1807.[12] Prvi župnik novonastale župnije je tedaj postal Peter Borkovič (1774–1830), ki je v Črenšovcih deloval vse do smrti 10. junija 1830.[13] Do današnjih dni, torej v več kot 200-letni zgodovini, se je zvrstilo še 12 župnikov, in sicer: Matija Borovnjak (1785–1859), Jakob Sabar (1802–1863), Marko Kovačič (1815–1880), Boltižar Vugrinčič (1842–1917), Jožef Čačič (1883–1933), Matija Zadravec (1892–1993), Ferdinand Herman (1896–1966), Franc Tement (1926–2012), Ivan Krajnc (1964–2018), Štefan Grabar (1958–2024), Ivan Krajnc (1964–2018) in Zoran Car.[14]

V času službovanja prvega župnika Petra Borkoviča župnija ni imela kaplana. V pastoralno pomoč so prihajali župniki in kaplani iz sosednjih župnij, med njimi murskosoboški župnik Emerik Hanžek (*Emericus Hanzsek*), ki je bil hkrati arhidiakon *Slovenske okrogline* (krajine) (v izvirniku *A. D. Tothsag*).[15] Prvi črenšovski kaplan je bil Frančišek Kovač, ki je opravil prvi pogreb kot novomašnik (*Neo Presbyter*) 14. novembra 1831, ko je pokopal Janeza Hozjana iz Žižkov. Čez manj kot mesec dni se v matičnih knjigah že podpisuje kot *Capellanus* (kaplan).[16] Zadnji, 67. kaplan je bil Ivan Krajnc, ki je pozneje postal tudi tamkajšnji župnik. Velik duhovni razcvet je župnija doživela s prihodom Jožefa Klekla st. (1874–1948) v začetku 20. stoletja. V Črenšovcih je bival kot upokojeni župnik, vendar je bil pravi duhovni oče ljudem skoraj pol stoletja. Sadovi so bili vidni v poglobljenem krščanskem življenju in ustanavljanju različnih bratovščin, kot so Tretji red, Marijina družba, Rože živega rožnega venca itd. Med sadove Kleklove gorečnosti lahko štejemo tudi številne nosilce duhovnih poklicev, med katerimi so mučenec, božji služabnik Danijel Halas (1908–1945), glasbenik dr. France Cigan (1908–1971), zgodovinar dr. Ivan Zelko (1912–1986) in mnogi drugi. Jožef Klekl st. je s svojim delovanjem posegel tudi v družbeno življenje. Ljudi je vzgajal k narodni zavednosti, umnemu gospodarjenju in medsebojni socialni pomoči.[17]

Kapela sv. Križa se v Črenšovcih omenja že v 14. stoletju. Turniški župnik je prihajal opravljat službo božjo ob »mladih« nedeljah,[18] na praznik najdenja in povišanja sv. Križa, kakor pravi vizitacijski zapisnik iz leta 1703.[19] Že leta 1669 je bila v Črenšovcih lesena cerkev, pokrita s hrastovo skorjo. Tudi zvonik pri velikih vratih je bil lesen. Strop je bil poslikan, v cerkvi pa je bil le en oltar, posvečen sv. Križu.[20] V arhivskih dokumentih je mogoče razbrati, da je leta 1778 v Črenšovcih stala cerkev, zidana iz solidnega materiala, vsa obokana in krita s skodlami, v njej pa je bilo prostora za 250 oseb.[21] Število prebivalstva je naraščalo. Tako so 50 let po ustanovitvi župnije, leta 1857, začeli z zidavo zdajšnje cerkve, ki je bila (in je še danes) največja cerkev v Slovenski krajini. Dolga je 50, široka 20 in visoka 25 metrov. Gradnjo so mnogi odobravali, nekaj ljudi pa ji je nasprotovalo. To nasprotovanje je doživelo žalosten epilog, atentat na župnika Matija Borovnjaka, ki je nekaj mesecev po njem umrl,[22] in sicer 16. marca 1859.[23] Ljudje so kljub nasprotovanju peščice še naprej doma izdelovali opeko in na različne načine pomagali, da je bila cerkev leta 1860 dograjena in posvečena.[24]

MATIČNE KNJIGE

Leta 1807 je bila, kakor omenjeno, ustanovljena župnija Črenšovci, prišlo pa je tudi do pomembne prelomnice za ohranjanje pisnih virov o življenju tamkajšnjih ljudi. Takrat se namreč začno voditi prve matične knjige nove župnije, ki so danes eden najpomembnejših virov zgodovine kraja, njegovih družin in utripa vsakdanjega življenja. Za boljše razumevanje njihove pomembnosti in vsebine pa je treba na kratko osvetliti razvoj matičnih knjig v katoliški Cerkvi ter pri tem izpostaviti posebnosti, povezane z območjem Prekmurja.

Matične knjige brez dvoma sodijo med dragoceno arhivsko gradivo. Njihov pomen presega zgolj cerkvene potrebe, saj so najzgovornejši dokaz samobitnosti kakega naroda.[25] Matična knjiga je listinska knjiga, v kateri so pravno veljavno zapisani podatki o krstih (rojstvih), porokah in smrtih.[26] Po vsebovanih podatkih jih razdelimo

12 Zelko, Turniška pražupnija (1996), str. 228–229.
13 NŠAM, 023 Črenšovci, mrliška knjiga 1808–1869, dne 10. junija 1830.
14 http://www.zupnija-crensovci.si/?page_id=156 (21. 5. 2026).
15 NŠAM, 023 Črenšovci, krstna knjiga 1808–1849, str. 49.
16 NŠAM, 023 Črenšovci, mrliška knjiga 1808–1869, dne 14. novembra 1831.
17 http://www.zupnija-crensovci.si/?page_id=156 (22. 5. 2026).
18 Mlada nedelja = prva nedelja po mlaju. Prim.: https://fran.si/iskanje?View=2&Query=mlada+nedelja&AllNoHeadword=mlada+nedelja (27. 7. 2026).
19 Zelko, Cerkvenozgodovinska vprašanja, str. 466.
20 Zelko, Fare, str. 293.
21 Zelko, Turniška pražupnija (1996), str. 228–229.
22 http://www.zupnija-crensovci.si/?page_id=156 (22. 5. 2026).
23 NŠAM, 023 Črenšovci, mrliška knjiga 1808–1869, dne 16. marca 1859.
24 Zelko, Fare, str. 293.
25 Dolinar, Pravilnik, str. 17.
26 Umek, Matična knjiga, str. 23.

na krstne (rojstne), poročne in mrliške matične knjige.

Obvezno vodenje krstnih in poročnih matičnih knjig je uvedel Tridentinski cerkveni zbor (1545–1563). Podrobnosti vodenja matičnih knjig je prepustil pokrajinskim in škofijskim sinodam. Rimski obrednik je šele leta 1614 predpisal obvezno vodenje mrliških matičnih knjig,[27] čeprav so jih vodili že pred tem letom; v župniji Piran tako že od leta 1505, v župniji Prvačina pa od leta 1578.[28] Rimski obrednik je določil tudi natančen vzorec, po katerem naj se pišejo vse tri vrste matičnih knjig. Kljub tem navodilom je bilo vodenje matičnih knjig v posameznih škofijah in župnijah različno.

Vpisi v matične knjige so bili prvotno opisni (narativni sistem), kar je dovoljevalo različne oblike. Nekateri vpisi so zelo bogati s podatki, drugi zelo skopi oziroma danes v nekaterih primerih neuporabni za raziskovanje. Medtem ko je bil v avstrijskem delu monarhije že leta 1770 izdan dvorni dekret, ki je predpisal tabelarni sistem, ta na Ogrskem ni veljal. Tam – in s tem tudi v Prekmurju – so župniki še naprej uporabljali stari narativni sistem. Prav tako cesarski patent Jožefa II. iz leta 1784, ki je v avstrijskih deželah striktno določil prehod na enotne tabele, za Ogrsko ni imel neposredne veljave. Zaradi ogrske zakonodajne avtonomije se je tabelarni sistem v Prekmurju in preostali Ogrski začel uveljavljati šele z dvornim dekretom iz leta 1787. Ta je uvedel sistem vodenja matičnih knjig v obliki predpisanega formularja (rubrik), ki je z določenimi spremembami ostal v veljavi vse do danes (tabelarni sistem).[29]

Čas druge svetovne vojne je močno vplival tudi na matične knjige. Na žalost so številne dragocene matične knjige postale »žrtve vojne«, saj so bile uničene ob različnih požarih oziroma vojaških spopadih (npr. Škocjan pri Turjaku ali Žužemberk). Dodatno težavo je Cerkev doživela, ko so matične knjige leta 1946 »podržavili«. Zakon o državnih matičnih knjigah z dne 1. aprila 1946 je na območju FLR Jugoslavije uvedel vodenje matičnih knjig pri matičnih uradih. Od tega dne cerkvene matične knjige nimajo več pravne veljave. Z ustanovitvijo matičnih uradov se je pojavil problem tekočega poslovanja, saj uradi niso imeli matičnih knjig. Zato je ministrstvo za notranje zadeve z obvestilom z dne 19. junija 1946 cerkvene matične knjige od leta 1850 dalje župnijskim uradom odvzelo. Po zakonu o državnih matičnih knjigah so morali krajevni ljudski odbori podatke iz matic, ki so jih vodili župnijski uradi, prepisati in prevesti v obrazce, predpisane s tem zakonom.[30] V praksi so prepisali zelo malo cerkvenih matičnih knjig. Težava je bila v neusposobljenosti civilnih matičarjev za branje rokopisne pisave gotice in v razumevanju nemškega jezika. Tako ostajajo originalne cerkvene matične knjige na matičnih uradih v vsakdanji uporabi še danes. Po končani uporabi (100 let) so matični uradi začeli matične knjige izročati Arhivu Republike Slovenije. Po nekajkratnem posredovanju Slovenske škofovske konference v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja je bil sklenjen dogovor o vračilu matičnih knjig, ki so bile dotlej v Arhivu Republike Slovenije, na matičnih uradih in v Arhivu Ministrstva za notranje zadeve RS. Na podlagi tega dogovora je Ministrstvo za notranje zadeve RS dne 23. decembra 1993 določilo, da morajo upravne enote škofijskim arhivom odslej vračati izvirne matične knjige katoliške Cerkve, v katerih je zadnji vpis starejši od 100 let. Tako so matične knjige katoliške Cerkve še vedno na treh lokacijah. Velika večina starejših matičnih knjig je v Nadškofijskem arhivu v Ljubljani in Mariboru, del na župnijah, mlajše pa praviloma na upravnih enotah.[31]

Kakšno je bilo stanje po vojni, izpričuje popis župnijskih arhivov, ki so ga opravili za matične knjige leta 1972, in ostalo gradivo župnijskih arhivov leta 1975. Župnija Črenšovci je po tem popisu premogla matične knjige: krstne knjige 1808–1944, poročne knjige 1808–1945 in mrliške knjige 1808–1945.[32] Poleg matičnih knjig je bilo tedaj ohranjeno še naslednje gradivo: blagajniška knjiga 1873–1913, tri knjige Opravilnih zapisnikov iz let 1912–1924, 1927–1931 in 1937–1943 ter nekaj spisovnega gradiva.[33] Danes Nadškofijski arhiv Maribor hrani sedem krstnih knjig iz let 1808–1923, dve poročni knjigi v obdobju 1808–1929 in dve mrliški knjigi 1808–1909. Vse mlajše knjige od prej naštetih hrani Upravna enota v Lendavi.[34]

Prekmurske matične knjige se od matičnih knjig v preostalem delu današnje Slovenije razlikujejo predvsem zato, ker so se razvijale v skladu z ogrsko zakonodajo, ne pa s predpisi, ki so veljali v avstrijskem delu Habsburške monarhije. Medtem ko je bil na Kranjskem tabelarni sistem uveden že z reformami v sedemdesetih in osemdesetih letih 18. stoletja, se je v Prekmurju uveljavil nekoliko pozneje.[35] Prvi na roko narisani tabelarični obrazci so se pojavili leta 1778, tiskane formularje

27 Umek, Cerkvene matične knjige, str. XVII–XVIII.
28 *Vodnik po matičnih knjigah*, 2, str. 409, 471.
29 Dolinar, Pravilnik, str. 17.
30 Umek, Cerkvene matične knjige, str. XXXVII–XXXVIII.
31 Krampač, *Vodnik*, str. 3.
32 *Vodnik po matičnih knjigah*, 1, str. 75–76.
33 *Vodnik po župnijskih arhivih*, str. 60.
34 *Vodnik po matičnih knjigah*, 1, str. 75–76.
35 Krampač, Cerkvene matične knjige, str. 83.

pa so začeli uporabljati šele leta 1859. Tudi jezikovna podoba matičnih knjig je sledila razvoju na Ogrskem. Medtem ko je v avstrijskem delu monarhije v drugi polovici 18. stoletja latinščino kot upravni jezik nadomestila nemščina, je na Ogrskem latinščina ostala uradni jezik vse do tridesetih let 19. stoletja.[36] Zato tudi v prekmurskih matičnih knjigah ni prišlo do značilnega prehoda iz latinščine v nemščino, temveč so župniki do leta 1837[37] vpise praviloma vodili v latinščini. V skladu z jezikovno politiko sombotelskega škofa Andrása Böleja (škof v letih 1824–1843) so leta 1837 prešli na madžarščino, čeprav je bila njena uvedba v posameznih krajih povezana tudi z državnimi predpisi iz let 1830 in 1836 o obvezni rabi madžarščine tam, kjer je prevladovala pri bogoslužju.[38] Že leta 1852 se v matičnih knjigah ponovno uveljavi latinščina, konec sedemdesetih let 19. stoletja pa jo dokončno nadomesti madžarščina.[39] Slednjo po priključitvi Prekmurja leta 1919 Sloveniji ponovno zamenjajo z latinščino. Zadnja doba latinščine je zelo kratka, po manj kot petih letih jo leta 1924 dokončno »izpodrine« slovenščina.

Opisane posebnosti prekmurskih matičnih knjig veljajo tudi za župnijo Črenšovci. Ker je bila župnija ustanovljena leta 1808, spadajo njene najstarejše matične knjige še v obdobje, ko so vpise vodili v latinskem jeziku in v ročno risanih tabelaričnih obrazcih. Ob tem velja opozoriti, da se matične knjige župnije Črenšovci začnejo z letom 1808, kar pa ne pomeni, da pred tem o prebivalcih tega območja ni ohranjenih podatkov. Kot že omenjeno, so Črenšovci, Trnje, Žižki in druge okoliške vasi do ustanovitve samostojne župnije spadali pod župnijo Turnišče, zato so krste, poroke in smrti njihovih prebivalcev vpisovali v matične knjige te fare. Te nam tako omogočajo vpogled v zgodovino kraja že več kot stoletje pred ustanovitvijo župnije Črenšovci.

Pričujoči prispevek se osredotoča na prvo desetletje obstoja novoustanovljene črenšovske župnije (1808–1817), kakor se zrcali v njenih samostojno vodenih matičnih knjigah. Med njimi posebno mesto zavzema krstna knjiga, ki je temeljni vir za proučevanje začetkov župnije in njenih prebivalcev. Tudi tu pa ni šlo brez pregleda zapisov iz najstarejše krstne knjige župnije Turnišče.

NAJSTAREJŠA KRSTNA KNJIGA (PREKMURSKA BESEDA: *KRSTIJTKI*)

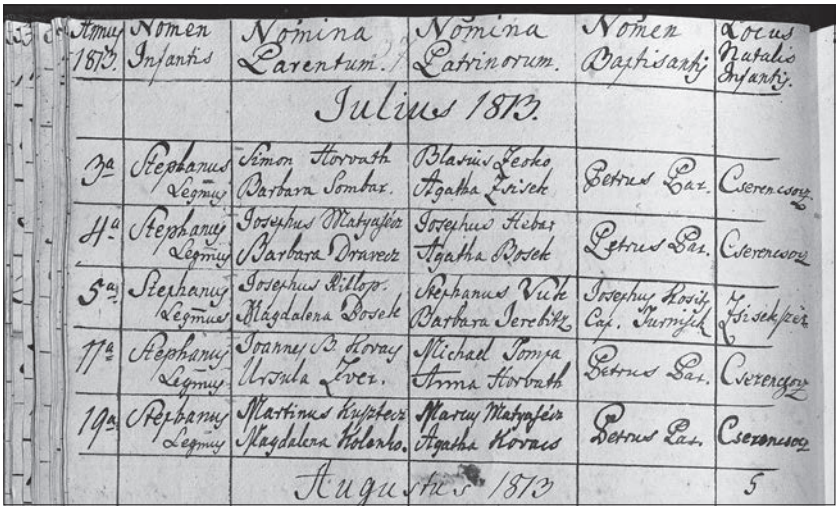
Najstarejši vpisi v samostojni krstni knjigi župnije Črenšovci segajo v leto 1808, za obdobje pred ustanovitvijo župnije pa so ključnega pomena vpisi v krstno knjigo župnije Turnišče. Prva ohranjena krstna knjiga turniške župnije je bila nekoč prevezana, pri čemer pa je knjigovez posamezne lege v knjigi pomešal. Zaradi tega je iskanje podatkov danes precej oteženo, nekoliko zavajajoče pa so tudi začetne letnice knjige. Ta se namreč ne začne s 1. januarjem 1677, kakor navaja spletni portal Matricula,[40] temveč nekaj dni pred 20. decembrom 1676.[41] Na to opozarja že prvi vpis, v katerem je pri datumu zapisana latinska beseda *eadem* (istega dne), ki se nanaša na predhodno navedeni datum.[42] Najstarejša ohranjena vpisa v krstni knjigi župnije Turnišče tako segata v 20. december 1676. Takrat sta bila krščena: Jurij – zakonski sin Filipa Fer... (poškodovan list, tako da ni mogoče prebrati priimka) in matere Gere (Jere) iz Bistrice – ter Doroteja – zakonska hči Janeza Podleska in matere Marte iz Črenšovcev.[43]

Več kot 130 let pozneje se z ustanovitvijo samostojne župnije Črenšovci začne voditi nova krstna matična knjiga, ki odraža družbeno in versko življenje obravnavane fare. Prve vpise v novo krstno knjigo je opravil prvi črenšovski župnik Peter Borkovič. Dne 1. januarja 1808 je krstil kar štiri otroke: Jožefa Horvata iz vasi Trnje, Agato Žižek iz Črenšovcev, Blaža Horvata iz Žižkov in Elizabeto Sarjaš iz Trnja.[44]

Ti prvi vpisi v prvi krstni knjigi župnije Črenšovci hkrati razkrivajo zgradbo knjige. V njej so zapisani podatki: o datumu krsta, imenu krščenca, njegovem zakonskem oziroma nezakonskem stanu, očetu in materi, dveh botrih, krstitelju ter kraju rojstva krščenca. Vsi vpisi so urejeni v ročno risanih tabelah in zapisani v latinskem jeziku, značilnem za prekmurske matične knjige tega obdobja.

Zanimivo je, da v primerjavi z matičnimi knjigami iz drugih slovenskih dežel črenšovska krstna knjiga vsebuje nekoliko manj podatkov. Manjkajo predvsem datum rojstva, hišna številka in navedba poklicev botrov, kar v posameznih matičnih knjigah drugod po današnjem slovenskem prostoru zasledimo že konec 18. stoletja. Prav tako v knjigi še ni tiskanih obrazcev, kakršne so pone-

36 NŠAM, 005 Beltinci, krstna knjiga 1859–1870, str. 1.
37 NŠAM, 023 Črenšovci, krstna knjiga 1808–1849, str. 183.
38 Zver, Pogled, str. 21.
39 Krampač, Cerkvene matične knjige, str. 84.
40 https://data.matricula-online.eu/sl/slovenia/maribor/turnisce/04337/?pg=319 (23. 5. 2026).
41 NŠAM, 272 Turnišče, krstna knjiga 1677–1725, str. 544.
42 Krampač, Cerkvene matične knjige, str. 91.
43 NŠAM, 272 Turnišče, krstna knjiga 1677–1725, str. 544.
44 NŠAM, 023 Črenšovci, krstna knjiga 1808–1849, str. 1.

Anno 1813.	Nomen Infantis	Nomina Parentum.	Nomina Patrinorum.	Nomen Baptisantis	Locus Natalis Infantis.
		Julius 1813.			
3a	Stephanus Legmus	Simon Horvath Barbara Sombar.	Blasius Lesko Agatha Zirisek	Petrus Laz.	Cserencsovz.
4a	Stephanus Legmus	Josephus Matyasits Barbara Draveez	Josephus Hebar Agatha Rosek	Petrus Laz.	Cserencsovz
5as	Stephanus Legmus	Josephus Pillop. Magdalena Bosek	Stephanus Vuk Barbara Jerebitz	Josephus Rosit. Cap. Turnisk	Zisekpeit
11a	Stephanus Legmus	Joannes B. Horvat Ursula Zver.	Michael Pompa Anna Horbath	Petrus Laz.	Cserencsovz
19a	Stephanus Legmus	Martinus Kuzsteez Magdalena Kolarits.	Marcus Matyasits Agatha Kovacs	Petrus Laz.	Cserencsovz
		Augustus 1813			5

Julija 1813 je bilo pet krstov in vsi krščeni so dobili ime Štefan (NŠAM, 023 Črenšovci, krstna knjiga 1808–1849, str. 37).

kod na Kranjskem uporabljali že od osemdesetih let 18. stoletja.[45] Omenjene razlike so bile odpravljene šele maja leta 1852, ko so bili črenšovski obrazci dopolnjeni z rubrikami za datum rojstva, hišno številko in poklic botrov.[46]

O STATISTIKI IN IMENIH

Ne glede na omenjene posebnosti predstavlja krstna knjiga izjemno bogat vir za preučevanje prebivalstva novoustanovljene župnije. V prvem desetletju njenega obstoja je bilo vanjo vpisanih 1052 krstov. Med krščenci je bilo nekoliko več fantov (540) kakor deklic (512). V povprečju je bilo letno krščenih 105 otrok. Največ krstov je bilo zabeleženih leta 1812 (119), najmanj pa leta 1816 (87). Tudi razporeditev krstov med letom kaže na določene zakonitosti. Največ krstov je bilo tako v zimskih mesecih, zlasti od januarja do marca, ko je mesečno povprečno število krstov presegalo število deset. Rekordno število krstov je bilo zabeleženo februarja 1812, ko je bilo krščenih kar 23 otrok. Od tega je župnik Peter Borkovič krstil 21 otrok, po enega pa beltinski kaplan Janez Krenos (*Krenosz*) in varaždinski vikar Jožef Vehkovič (*Vechkovits*).[47] Na drugi strani izstopa mesec julij 1809, ko je bil opravljen le en sam krst. Takrat je župnik 12. julija 1809 krstil Ano, nezakonsko hčer očeta Janeza Hanca (*Hantz*) in matere Agate Kauter iz Trnja.[48] Največje število krstov v enem samem dnevu je bilo štiri. In to je črenšovski župnik doživel kar trikrat: 1. januarja 1808, 29. junija 1809 in 17. februarja 1812, ko so imeli krst (prekmursko: *krstijtke*) v Črenšovcih pri Mihaelu Kotreku, na Srednji Bistrici pri Frančišku Matjašcu, v Gomilicah pri Nikolaju Petku in na Dolnji Bistrici pri Štefanu Salömenu.[49]

Krstna knjiga ob tem ne razkriva le statistike, temveč ponuja tudi vpogled v imena, ki so jih starši izbirali za svoje otroke. Pri tem se kaže vpliv krščanskega izročila oziroma cerkvenega koledarja, zaslediti pa je mogoče tudi nekatere krajevne posebnosti. Starši so otrokom izbrali 30 različnih imen, in sicer 13 ženskih in 17 moških. Največkrat so deklice dobile ime Ana (126), Barbara (69), Katarina (62), Marijana (49), Helena (47), Uršula (44), Magdalena (43), Agata (38), Klara (16) in Elizabeta (15), medtem ko so se Julijana, Rozalija in Terezija pojavile le po enkrat.

Med fanti je bila raznolikost imen nekoliko večja kakor med deklicami. Najpogostejša so bila imena Jožef (102), Janez (95), Mihael (58), Štefan (58), Marko (56), Matija (prekmursko: *Matjaš*) (43), Martin (31), Andrej (28), Frančišek (enkrat Franc) (22), Peter (16), Blaž (11), Nikolaj (9), Pavel (6) in Emerik (Mirko) (3), po enkrat pa se pojavita tudi Adam in Leopold. Vsa imena krščencev so zapisana v latinski obliki, le enkrat je župnik verjetno po pomoti uporabil madžarsko obliko imena. Pri vpisu krsta Franca Kolariča iz vasi Trnje dne 17. julija 1814 je namreč ime Franc zapisal kot Ferencz.[50] Pri tem je opazen vpliv krščanskega izročila in cerkvenega koledarja, ki se odraža v pogosti izbiri imen svetnikov oziroma svetnic, pogosto po zavetnikih, katerih god je sovpadal z dnem rojstva ali krsta oziroma mu je bil časovno blizu, zaslediti pa je mogoče tudi nekatere krajevne posebnosti.

Posebno pozornost vzbuja ime Marija. Med krščenkami v prvem desetletju delovanja župnije v Črenšovcih skorajda ni bilo nobene Marije,

45 NŠAL, ŽA Blagovica, Matične knjige, krstna knjiga 1812–1835, str. 1–2.
46 NŠAM, 023 Črenšovci, krstna knjiga 1850–1861, str. 269–270.
47 NŠAM, 023 Črenšovci, krstna knjiga 1808–1849, str. 28–29.
48 NŠAM, 023 Črenšovci, krstna knjiga 1808–1849, str. 10.
49 NŠAM, 023 Črenšovci, krstna knjiga 1808–1849, str. 29.
50 NŠAM, 023 Črenšovci, krstna knjiga 1808–1849, str. 44.

temveč le Marijane, teh pa je bilo kar 49. Podobno posebnost srečamo že pri popisu prebivalstva leta 1754 v župniji Pliberk na avstrijskem Koroškem, kjer je namesto imena Marija zapisano ime Mojca (*Moiza*).[51] V Črenšovcih se ime Marija v prvih desetih letih pojavi le enkrat. Dne 5. januarja 1811 je bila krščena Rozalija (*Rosalia*), hčerka očeta Andreja Zaharijasa (*Zacharias*) in matere Marije Gerespacher. Družina z netipičnim priimkom za te kraje je živela v Črenšovcih.[52] Posebno zanimiv primer je mesec julij 1813, ko je bilo krščenih pet dečkov, starši pa so prav vsem izbrali ime Štefan. Štirje so bili doma iz Črenšovcev (Horvat, Matjašec, Kovač in Kustec), eden pa iz Žižkov (Ritlop).[53] Ali je šlo pri tem za vpliv češčenja sv. Štefana Ogrskega, čigar god obhajamo sredi avgusta, je težko presoditi, saj je med rojstvi teh otrok in njegovim godom skorajda prevelik časovni razmik. Verjetneje je šlo za družinsko tradicijo, lokalno pobožnost, poimenovanje po botrih ali druge razloge, vendar tega na podlagi matične knjige ni mogoče zanesljivo ugotoviti.

Zakonski in nezakonski otroci

Poleg osebnih imen je župnik pri vsakem krščencu dosledno zabeležil njegov zakonski oziroma nezakonski stan. V krstni knjigi je ta ob imenu krščencev označen z izrazoma *Legitimus/Legitima* za zakonske ter *Illegitimus/Illegitima* za nezakonske otroke. Večina krščencev je bila zakonskega stanu, 3 % oziroma 32 pa je bilo nezakonskih. Povprečno so se v enem letu rodili trije nezakonski otroci.

Med temi 32 nezakonskimi otroki zasledimo nekatere posebnosti. Tak primer sta dvojčka Mihael in Uršula Ferenčak iz Trnja, ki sta bila krščena 6. septembra 1809.[54] Prav tako je bil v Črenšovcih 3. maja 1815 krščen Janez Zelko, nezakonski otrok, »uvožen« iz kraja Hotiza v sosednji lendavski župniji.[55] Največ nezakonskih otrok, kar sedem, se je rodilo leta 1809. Visoko število je bilo zabeleženo tudi v naslednjih štirih letih: v letih 1810 in 1811 po štirje, v letih 1812 in 1813 pa po pet nezakonskih otrok. V naslednjih letih se je njihovo število zmanjšalo na enega oziroma, kakor leta 1816, na dva nezakonska otroka.

Vas z največ nezakonskimi otroki je bila Srednja Bistrica, kjer se jih je v desetih letih rodilo sedem. Več kot polovica oziroma kar 18 nezakonskih otrok se je rodilo v obmurskih vaseh, torej na Bistricah. Zanimiva je tudi primerjava priimkov očetov nezakonskih otrok. Med njimi namreč zasledimo več priimkov, ki niso značilni za obravnavane kraje, med drugim: Lapec, Jekes, Krznarič, Šoboutin, Kuharič in Zemlič. To kaže, da so številni fantje »prihajali v vas« z druge strani Mure.

Takšne ugotovitve omogoča posebnost prekmurskih matičnih knjig, ki jih loči od večine matičnih knjig drugod po Sloveniji. Pri nezakonskih otrocih je namreč praviloma zapisan tudi oče. Zaradi tega je nezakonske otroke pogosto težje prepoznati, saj jih od zakonskih loči le oznaka *il-legitimus/il-legitima*. Na Kranjskem je položaj drugačen, saj raziskovalec na mestu, na katerem bi pričakoval očetovo ime, praviloma naleti le na prazen prostor.[56] V obravnavanem obdobju desetih let je v črenšovski krstni matični knjigi mogoče najti le en primer vpisa po »kranjsko«, in sicer vpis Martina, nezakonskega sina Helene Pintarič iz Črenšovcev, ki je bil rojen 5. oktobra 1816. Prvotno je bil zapisan tudi oče, a ga je pozneje župnik prečrtal. Iz še deloma vidnih črk lahko sklepamo, da je bil kot oče prvotno naveden Janez Kovač (*Joannes B. Kovacs*).[57]

Ekskurz: Udarci z bičem kot pokora

Posebnost črenšovske krstne knjige so še zaznambe, povezane s pokoro, ki jo je tamkajšnji župnik Peter Borkovič nalagal staršem nezakonskih otrok. Kot pokoro je nalagal udarce z bičem, kar je ob posameznih vpisih tudi posebej zabeležil. Takšnih zapisov v doslej pregledanih matičnih knjigah sosednjih župnij in drugih slovenskih far ni mogoče zaslediti. Ali podobne prakse tam niso poznali ali pa je preprosto niso zapisovali v matične knjige, na podlagi doslej znanega gradiva ni mogoče zanesljivo ugotoviti.

Župnik Borkovič je s tovrstno pokoro očitno skušal omejiti oziroma zmanjšati število nezakonskih otrok v župniji. Prvi zapis o izvršeni pokori zasledimo pri krstu Janeza Zemliča iz Srednje Bistrice dne 20. maja 1809. Ob vpisu je pozneje dopisal, da sta oba starša dne 11. julija 1809 v izbi prejela po tri udarce z bičem (*Die undecima Julii 1809 ambo acceperunt tres, tres scuticas in cubiculo*).[58] Pokora je bila torej izvršena manj kot dva meseca po krstu otroka.

Naslednji vpis nezakonskega otroka Janeza Fotivca iz Žižkov takšne zaznambe ne vsebuje.[59] Ali starša pokore nista prejela ali pa je to župnik pozabil zabeležiti, ostaja odprto vprašanje. Zato

51 Krampač, *Družine avstrijske Koroške*, str. 203–266.
52 NŠAM, 023 Črenšovci, krstna knjiga 1808–1849, str. 21.
53 NŠAM, 023 Črenšovci, krstna knjiga 1808–1849, str. 37.
54 NŠAM, 023 Črenšovci, krstna knjiga 1808–1849, str. 11.
55 NŠAM, 023 Črenšovci, krstna knjiga 1808–1849, str. 49.
56 Krampač, Cerkvene matične knjige, str. 100.
57 NŠAM, 023 Črenšovci, krstna knjiga 1808–1849, str. 49.
58 NŠAM, 023 Črenšovci, krstna knjiga 1808–1849, str. 9.
59 NŠAM, 023 Črenšovci, krstna knjiga 1808–1849, str. 10.

pa brez izjeme med 12. julijem 1809 in 4. marcem 1810 zasledimo zaznambe o pokori pri vseh vpisih nezakonskih otrok. V tem obdobju je bilo krščenih šest otrok petih parov staršev.

Najstrožjo pokoro sta prejela Janez Hanc in Agata Kautar iz Trnja. 9. novembra 1809 je vsak od njiju dobil po šest udarcev z bičem.[60] Iz zapisov ni mogoče razbrati, zakaj je bila njuna kazen strožja od kazni drugih parov, prav tako pa ni mogoče ugotoviti, da bi bila posledica predhodnih nezakonskih rojstev. Zanimiv je tudi primer pokore pri nezakonskih dvojčkih, kjer pri materi piše, da je prejela štiri udarce, pri očetu pa je zapisana beseda *erupir = ušel je*, kar pomeni, da pokore ni prestal.[61] Podobno je pri vpisu nezakonske hčerke Helene, krščene 2. aprila 1810. Iz pripisa je razvidno, da je mati Katarina Tompa prejela pet udarcev z bičem, medtem ko za očeta Marka Jeriča pokora ni zapisana. Zakaj ne, ni znano.[62]

Po tem obdobju se zaznambe o pokori v krstni knjigi za nekaj časa prenehajo pojavljati. Naslednjih deset vpisov je tako zabeleženih brez pokore. Zadnji znan zabeležen primer pokore pa zasledimo 27. februarja 1813, ko sta Mihael Čizmašija in Ana Dominko v izbi prejela vsak po tri udarce z bičem (*Vegesima spetima Februarii 1813 ille accepit 3 et illa 3 scuticas in cubiculo*).[63] Primerjava števila nezakonskih otrok pred pojavom teh zaznamb in v naslednjih letih kaže na njihov opazen upad. Medtem ko jih je bilo leta 1809 sedem, se je njihovo število, kakor omenjeno, zmanjšalo na enega ali dva letno. Ali je bil to neposreden učinek te pokore in so udarci z bičem dosegli svoj namen oziroma, kakor bi rekli v Prekmurju, svoj *hasek*, bi bilo na podlagi obravnavanega gradiva težko z gotovostjo trditi.

Dvojčki

Poleg podatkov o nezakonskih otrocih črenšovska krstna knjiga prinaša vrsto podatkov o večkratnih porodih. Na svetu verjetno ni župnije, v kateri se v krstnih knjigah ne bi pojavili dvojčki, v nekaterih primerih tudi trojčki[64] in četverčki.[65] Slednjih dveh v Črenšovcih v letih 1808–1817 ni mogoče zaslediti, zato pa vpisov o dvojčkih ne manjka. Vsako leto je bil krščen vsaj en par dvojčkov; skupaj 21 parov. Največ parov dvojčkov je bilo istega leta kot največ nezakonskih otrok, in sicer 1809, ko je bilo krščenih pet parov dvojčkov. Prevladujejo pari, pri katerih sta bila otroka mešanih spolov (8), sledijo pari moškega (7) in ženskega (5) spola. Kar trikrat se med imeni dvojčkov pojavi kombinacija Jožef in Matija: pri družini Jožefa Matjašca iz Črenšovcev (1808),[66] družini Janeza Lipiča iz Dolnje Bistrice (1809)[67] in družini Jožefa Törnarja iz Črenšovcev (1809).[68] Ob natančni analizi prav tako ugotovimo, da so kar tri družine imele po dva para dvojčkov: družini Jožefa Törnarja iz Črenšovcev sta se dne 3. februarja rodila Matija in Jožef,[69] čez pet let, dne 14. aprila 1814, pa še Marko in Helena.[70] Naslednja družina, obdarjena z dvojčki, je bila družina Martina Vinčeca iz Trnja, ki sta se ji v letu 1810 rodila Matija in Magdalena,[71] ter v letu 1816 Martin in Barbara.[72] Tudi na Gornji Bistrici pri družini Blaža Kardinala sta se rodila dva para dvojčkov, in sicer Mihael in Blaž (1811)[73] ter Nikolaj in Peter (1816).[74]

Starši krščencev

Krstna knjiga omogoča tudi vpogled v podatke o starših krščencev. Ti so praviloma zapisani le z imenom in priimkom, čeprav v nekaterih župnijah na Kranjskem v tem obdobju že zasledimo tudi navedbe poklicev.[75] V prekmurskih krstnih matičnih knjigah so takšni podatki redki, kar odraža pretežno agrarni značaj tedanjega prebivalstva. Kljub temu posamezni vpisi razkrivajo nekaj podatkov o poklicu oziroma družbenem stanu staršev. Krst Elizabete Mataš (*Matasz*) iz Srednje Bistrice, opravljen 16. aprila 1810, razkriva, da je bil oče vojak iz polka nadvojvode (*Hercega*) Franca, ki je opravljal kurirske naloge (*Miles ex reg. Hertzog Franz curaviet*).[76] Podatek o družbenem stanu zasledimo tudi pri Štefanu, očetu Marijane Godina iz Dolnje Bistrice, ob katerem je zapisana beseda *Nobile* oziroma samo črka »N«. Pri tem ne gre za plemiča v pravem pomenu besede, temveč, kakor je ugotovil že zgodovinar Ivan Zelko, za svobodnjaka oziroma svobodnega kmeta.[77]

Pogostost posameznih priimkov ponuja zanimiv vpogled v prebivalstvo novoustanovljene župnije. Med očeti se najpogosteje pojavlja priimek Horvat (91), sledijo Hozjan (40), Kovač (24),

60 NŠAM, 023 Črenšovci, krstna knjiga 1808–1849, str. 10.
61 NŠAM, 023 Črenšovci, krstna knjiga 1808–1849, str. 11.
62 NŠAM, 023 Črenšovci, krstna knjiga 1808–1849, str. 15.
63 NŠAM, 023 Črenšovci, krstna knjiga 1808–1849, str. 32.
64 Krampač, Cerkvene matične knjige, str. 116.
65 NŠAL, ŽA Črni Vrh, Matične knjige, krstna knjiga 1843–1890, str. 15.
66 NŠAM, 023 Črenšovci, krstna knjiga 1808–1849, str. 2.
67 NŠAM, 023 Črenšovci, krstna knjiga 1808–1849, str. 7.
68 NŠAM, 023 Črenšovci, krstna knjiga 1808–1849, str. 7.
69 NŠAM, 023 Črenšovci, krstna knjiga 1808–1849, str. 7.
70 NŠAM, 023 Črenšovci, krstna knjiga 1808–1849, str. 42.
71 NŠAM, 023 Črenšovci, krstna knjiga 1808–1849, str. 14.
72 NŠAM, 023 Črenšovci, krstna knjiga 1808–1849, str. 55.
73 NŠAM, 023 Črenšovci, krstna knjiga 1808–1849, str. 23.
74 NŠAM, 023 Črenšovci, krstna knjiga 1808–1849, str. 53.
75 NŠAL, ŽA Kopanj, Matične knjige, krstna knjiga 1812–1849, str. 1–96.
76 NŠAM, 023 Črenšovci, krstna knjiga 1808–1849, str. 17.
77 Zelko, Turniška pražupnija (1996), str. 229.

Matjašec (22) in Vučko (20). Posebej zanimiva je ugotovitev, da je kar pri šestnajstih krstih kot oče naveden Jožef Horvat. Tudi med materami prevladuje priimek Horvat, saj se pojavi v 88 primerih. Sledijo priimki Kovač (33), Hozjan (32), Žižek (27), Cvetko (22), Zver (22) in Pintarič (21). Med materami se kar dvajsetkrat pojavi Ana Horvat.

Kot je bilo ugotovljeno že pri nezakonskih otrocih, le pri enem od 1052 krstov ni mogoče zanesljivo ugotoviti očetove identitete. Pri krstu Martina iz Žižkov, dne 21. oktobra 1813 je oče zapisan le z imenom Janez, kar je najverjetneje posledica površnosti župnika.[78] Prav tako so ohranjeni trije vpisi, kjer ni naveden materin priimek. Dvakrat je župnik zapisal le ime Katarina, enkrat pa zgolj »žena Agata« (*Agata consors*).[79]

Botri in porodne babice

Botrstvo (prekmursko *butrijna*) je bilo v ne tako daljni preteklosti v Prekmurju deležno velikega spoštovanja. Še dolgo v 20. stoletju so ljudje krstne botre starih staršev nagovarjali z izrazoma botra in kuma. V črenšovski župniji sta bila pri krstu praviloma navzoča po dva botra, en moški in ena ženska. Le pri približno 5 % krstov je mogoče zaslediti zapis o enem samem botru.

Iz matičnih zapisov je težko ugotoviti, kdo so bili botri. Na podlagi priimkov lahko sklepamo le, da so bili med njimi najpogosteje sorodniki, sosedje ali znanci.[80] Prav tako v krstni matični knjigi ni podatkov o njihovem poklicu ali družbenem položaju. Izstopajo le posamezni vpisi; prvi je gotovo zapis krsta Janeza Prosenjaka iz Žižkov dne 14. decembra 1814, ko je bil eden izmed botrov hkrati tudi njegov krstitelj, beltinski kaplan Štefan Šolar (*Szolar*).[81] V posameznih primerih zasledimo tudi osebe, ki po priimkih sodeč niso pripadale domačemu okolju. Tako sta bila pri krstu Barbare Hozjan iz Črenšovcev dne 24. julija 1816 kot botra vpisana gospod (*D.= dominus*) Štefan Augustič (*Augustich*) in gospa (*D.= domina*) Ana Somsič (*Somsits*).[82]

Posebno zanimivi so vpisi krstov v sili, kjer najdemo kako notico več o porodnih babicah. V črenšovski krstni knjigi v obravnavanem obdobju najdemo le dva takšna vpisa. V enem botri niso navedeni, v drugem pa je kot botra zapisana porodna babica (*obstetrix*) Agata Vugrinčič.[83] Prav zaradi teh zapisov so prve krstne matice župnije Črenšovci bogatejše od številnih matičnih knjig iz drugih slovenskih župnij. Čeprav so porodne babice omenjene le ob krstih v sili, lahko izvemo, v katerih vaseh so opravljale svoje poslanstvo. Na Gornji Bistrici sta bili porodni babici v obravnavanem obdobju Marjana Herman in Agata Vugrinčič, na Dolnji Bistrici pa Marijana Ferbežar.[84] Ker so zapisi o krstih v sili tako zelo redki, žal ni mogoče ugotoviti, katere porodne babice so takrat delovale v drugih vaseh župnije.

Krstitelji v župniji Črenšovci

Krstna knjiga razkriva tudi osebe, ki so v župniji podeljevale zakrament krsta. Vsak krstitelj je ob obredu izrekel besede: »*Jaz te krščujem ... (Ego te baptizo ...)*« in pričakovano je to največkrat storil domači župnik Peter Borkovič, ki je krstil kar 907 otrok. Preostalih 145 krstov so opravili drugi duhovniki, v treh primerih v sili, kakor omenjeno, pa porodne babice:

- Jožef Kosič (*Kossits*), kaplan iz Turnišča (14),
- Štefan Šolar (*Szolar*), kaplan iz Beltincev in pozneje kaplan iz Turnišča (14),
- Matija Ivanocy (*Ivanoczy*), kaplan iz Turnišča, pozneje kaplan v Beltincih in administrator v Pečarovcih (13),
- Janez Vrečič (*Vretsits*), župnik iz Turnišča (11),
- Janez Krenos (*Krenosz*), kaplan iz Beltincev (10),
- Adam Ivanocy (*Ivanoczy*), kaplan iz Beltincev (9),
- Frančišek Novak, kaplan iz Beltincev (9),
- pater Arsenius Vertarič (*Vertarich*), verjetno iz Varaždina, Hrvaška (8),
- Štefan Benkovič (*Benkovits*), kaplan iz Turnišča, pozneje župnik v Bogojini (7),
- Marko Hebar, kaplan iz Lendave (7),
- Janez Šiftar (*Schiftar*), kaplan iz Beltincev (6),
- Adolf Augustič (*Augustich*), kaplan iz Beltincev (5),
- Janez Terplan, kaplan iz Beltincev, pozneje kaplan v Turnišču (5),
- Jožef Cipot (*Czipoth*), kaplan iz Beltincev (4),
- Frančišek Kosič (*Kosits*), kaplan in pozneje župnik iz Martina na Muri, Hrvaška (4),
- Mihael Gombas, kaplan iz Lendave (2),
- Frančišek Klomfar, kaplan iz Murske Sobote (2),
- Štefan Sobjak (*Szobjak*), kaplan iz Turnišča (1),
- Jurij Nemeth, župnik iz Lendave (1),
- Mihael Sekely (*Szekely*), kaplan iz Lendave (1),
- Emerik Hanžek (*Hanzsek*), župnik iz Murske Sobote in vikar Slovenske krajine (1),
- Nikolaj Kovas, kaplan (ni zapisal kraja) (1),

78 NŠAM, 023 Črenšovci, krstna knjiga 1808–1849, str. 38.
79 NŠAM, 023 Črenšovci, krstna knjiga 1808–1849, str. 49.
80 Krampač, Cerkvene matične knjige, str. 107–108.
81 NŠAM, 023 Črenšovci, krstna knjiga 1808–1849, str. 46.
82 NŠAM, 023 Črenšovci, krstna knjiga 1808–1849, str. 54.
83 NŠAM, 023 Črenšovci, krstna knjiga 1808–1849, str. 14–15.
84 NŠAM, 023 Črenšovci, krstna knjiga 1808–1849, str. 12–15.

- Ignac Ledenig, kaplan pri Sv. Benediktu v Slovenskih goricah (1),
- gvardijan iz Varaždina, Hrvaška (1),
- pater Hilarion Lavalič (*Lavalich*), verjetno iz Hrvaške (1),
- Jožef Vehkovič (*Vechkovits*), vikar iz Varaždina, Hrvaška (1),
- pater Daniel Šiletič (*Shilletits*), vikar iz Varaždina, Hrvaška (1),
- Anton Novák, župnik iz Štrigove, Hrvaška (1),
- Štefan Krajčič (*Kraitsits*), duhovnik škofije Pecs (1),
- porodna babica Marijana Ferbežar (*Ferbesar*) (1),
- porodna babica Agata Vugrinčič (*Vugrintsits*) (1),
- porodna babica Marijana Herman (1).

Seznam krstiteljev tako razkriva široko mrežo duhovniških stikov novoustanovljene župnije. Poleg duhovnikov iz sosednjih prekmurskih župnij so pri krščevanju sodelovali številni duhovniki iz Hrvaške, predvsem iz Varaždina, kjer je deloval frančiškanski samostan.[85] Poleg omenjenih sta bila še dva hrvaška duhovnika večkrat v črenšovski fari; župnik Anton Novak iz Štrigove in Frančišek Kosič, kaplan iz Martina na Muri. Slednji je v črenšovski fari krščeval kar štirikrat. Zanimiv je tudi zapis župnije Sv. Martin na Muri, ki je v črenšovski krstni knjigi enkrat zabeležen kot *Sz. Martoni* in drugič kot *Pomorjensi*.[86] Posebnost med vpisi je krst Marijane Bohnec, za katerega se na prvi pogled zdi, da se je zgodil v črenšovski cerkvi Sv. Križa, krstil pa je Jožef Ledenig, župnik župnije Sv. Benedikta v Slovenskih goricah. Podrobnejša analiza pokaže, da se je krst dejansko zgodil v župniji Sv. Benedikta na slovenskem bregu Mure, v črenšovsko krstno knjigo pa je bil vpisan naknadno, ker sta bila starša Janez Bohnec in Magdalena Pintarič domača farana. Ta primer je vzbudil dvom in vprašanje, ali so bili tudi drugi otroci, pri katerih krstitelj ni bil domači župnik, dejansko krščeni drugod. Primerjava z matičnimi knjigami župnij, iz katerih so prihajali posamezni krstitelji, je pokazala, da so bili vsi preostali otroci krščeni v Črenšovcih in da so tuji duhovniki prišli na pomoč domačemu župniku Petru Borkoviču.[87]

Domači župnik Borkovič je sebe kot krstitelja v krstni knjigi večinoma zapisoval v okrajšani obliki kot *Petrus Par.* (Peter župnik). Prav podatki o krstiteljih pomagajo pojasniti dejstvo, da nekateri vpisi niso vedno urejeni strogo kronološko. Tako je bila denimo Ana Küzma iz Dolnje Bistrice krščena 18. maja 1811, ko jo je krstil domači župnik Peter Borkovič. Že naslednji vpis pa nosi datum 13. maj 1811, torej pet dni prej, in se nanaša na Marijano Vučko iz Srednje Bistrice, ki jo je krstil gvardijan iz Varaždina.[88] Očitno je bil ta krst vpisan naknadno, ko je bil podatek posredovan domačemu župniku.

Krsti po vaseh župnije

Analiza krajevnega izvora krščencev razkriva demografsko podobo novoustanovljene župnije. V prvem desetletju njenega obstoja je bilo od skupno 1052 krstov natanko 1000 otrok doma iz vasi, ki so spadale pod župnijo Črenšovci, preostalih 52 pa je prihajalo iz sosednjih krajev. Pričakovano je največ krščencev prihajalo iz Črenšovcev (285), sledijo Trnje (210), Gornja Bistrica (145), Žižki (126), Srednja Bistrica (126), Dolnja Bistrica (108), in iz sosednjih vasi (52). Če bi kot nekdanji Bistričanec »speljal vodo na svoj mlin« in upošteval starejše poimenovanje, ko so Gornjo, Srednjo in Dolnjo Bistrico vodili le pod imenom Bistrica, bi prav Bistrice s 379 krsti prehitele celo Črenšovce in postale najštevilčnejši del župnije. Iz sosednjih vasi so v Črenšovce h krstu največ otrok prinesli iz Polane (21), Hotize (11), Odrancev (5), Kapce (4), Lipe (4) ...

Zanimivi so tudi načini zapisovanja krajevnih imen v krstni knjigi. Črenšovci so na začetku zapisani kot *Tserentsotz*, pozneje kot *Cserencsocz*, nikoli pa kot *Cserföld*.[89] Vas Trnje je večinoma zapisana v madžarski obliki *Tüskeszer*, čeprav se že v prvem vpisu pojavi domača oblika zapisa *Ternye*. Tudi Žižki so praviloma zapisani v madžarski obliki *Zsisekszer*. Nekoliko bolj zapleteni so zapisi za Bistrice. Na začetku knjige je župnik uporabljal madžarske oznake posameznih delov naselja: *Felsö* za Gornjo, *Közep* za Srednjo in *Also* za Dolnjo Bistrico.[90] Ime kraja Bistrica je sprva zapisoval v latinski obliki *Biztritza* oziroma *Biztricza*. Z novim letom 1810 pa je župnik vse prej naštete madžarske oznake zamenjal z latinskimi in tako srečamo oblike *Superior Biztricza* = Gornja Bistrica, *Inferior Biztricza* = Dolnja Bistrica in *Media Biztricza* = Srednja Bistrica.[91] Kljub temu se je pozneje občasno še vrnil k starejšim, madžarskim zapisom.

Posebnost med krajevnimi navedbami je tudi vpis krsta Terezije Fekonja, krščene 30. septembra

85 Zelko, Turniška pražupnija (1996), str. 229.
86 NŠAM, 023 Črenšovci, krstna knjiga 1808–1849, str. 36.
87 NŠAM, 023 Črenšovci, krstna knjiga 1808–1849, str. 37 in NŠAM, 0191 Sv. Benedikt v Slovenskih Goricah, krstna knjiga 1784–1835, str. 152.
88 NŠAM, 023 Črenšovci, krstna knjiga 1808–1849, str. 23.
89 https://sl.wikipedia.org/wiki/Seznam_mad%C5%BEarskih_imen_slovenskih_krajev (24. 5. 2026).
90 NŠAM, 023 Črenšovci, krstna knjiga 1808–1849, str. 1.
91 NŠAM, 023 Črenšovci, krstna knjiga 1808–1849, str. 9.

1817. Ob podatku, da so starši živeli na Dolnji Bistrici (*Also Bisztricza*), je župnik pripisal, da izvirajo iz župnije Sv. Miklavža pri Ormožu (*alias ex Parochia S. Nicolai ex Styria*).[92] Že priimka staršev Fekonja (*Fekonya*) in Lešnjak (*Lesnyak*) sta zadosti zgovorna in nakazujeta, da družina ni izhajala iz prekmurskega okolja. Primerjava s krstno knjigo župnije Sv. Miklavža pri Ormožu je pokazala, da je tamkajšnji župnik Štefan Modrijak isti krst prav tako vpisal v matično knjigo.[93]

Med sicer običajnimi vpisi, ki jih srečamo v krstni knjigi, je župnik ob koncu leta 1809 zapisal tudi eno zgodovinsko notico, ki presega okvir krstne evidence. Zapisal je: »Dne 24. julija 1809 so v župnijo prišli vojaki; 23. avgusta istega leta ob treh ponoči so odšli. Reši nas, Bog, takšnega zla.« (*1809 die vigesima quatra Julii milites venerunt ad parochiam vigesima tertia Augusti ejusdem anni tertia noctis discesserunt. Libera nos Deus a tali malo*.)[94]

Primerjava s stanjem ob stoletnici župnije Črenšovci kaže na občutno rast števila krstov. Če je bilo v prvem desetletju delovanja župnije letno povprečje 105 krstov, je ob stoletnici znašalo že 148. Število krstov se je povečalo z 99 leta 1808 na 180 leta 1908. Pri tem je treba upoštevati, da je v letih 1914–1918 divjala prva svetovna vojna, zaradi katere se je število krstov zmanjšalo z okoli 170 letno (1908–1914) na manj kot 100 letno (1915–1918).[95]

NAJSTAREJŠA POROČNA KNJIGA (PREKMURSKA BESEDA: *GOSTÜVANJE*)

Med pomembnejše življenjske mejnike je nekoč (in še danes) sodila poroka, ki ji je sledilo *gostüvanje* oziroma svatbeno slavje. To ni trajalo le nekaj ur, temveč pogosto več dni in je bilo pomemben družabni dogodek za širšo skupnost.

Župnik Peter Borkovič v prvem mesecu po ustanovitvi župnije ni pripravil in poročil nobenega para. Čast prvega vpisa poroke v župniji je pripadala Jožefu Törnarju in Elizabeti Kramar iz Črenšovcev, ki sta se poročila 1. februarja 1808.[96]

Prvi vpisi v poročni knjigi razkrivajo tudi njeno zgradbo. Na začetku vsebujejo datum poroke, imeni ženina in neveste (*Nomina copulatorum*), starost (*Aetas*), ime poročevalca (*Nomen copulantis*), imeni prič (*Nomina testium*) in kraj bivanja (*Locus habitationis*). Ob prvi obletnici župnije pa je župnik pri poroki Mihaela Jerebica in Agate Horvat, sklenjeni 29. januarja 1809, dodal še podatek o rojstnem kraju ženina in neveste (*Natalis Locus*).[97]

O ŠTEVILU IN ČASU POROK

V desetletnem obdobju je bilo v Črenšovcih poročenih 246 parov, v povprečju torej nekaj več kot 24 letno. Največ porok je bilo leta 1809, ko je bilo v vaseh črenšovske župnije še posebej veselo, saj je bilo kar 38 gostüvanj. Pri tem posebej izstopa že drugi mesec po ustanovitvi župnije, februar 1808, ko je bilo opravljenih kar 27 porok. Ob tem se poraja vtis, da so številni zaročenci namenoma počakali na ustanovitev župnije, da bi se poročili v domači fari. Na drugi strani pa je bilo najmanj porok leta 1814, ko se je poročilo le osem parov.

Nekoč poroke niso potekale le ob sobotah, kakor smo vajeni danes, temveč tudi druge dni v tednu. Že prva poroka v novoustanovljeni župniji je bila sklenjena v ponedeljek. Prav tako je večina porok v skladu s cerkvenim koledarjem potekala v predpostnem času, saj se v postu ni bilo mogoče poročiti.[98] Če v obravnavanem obdobju pogledamo samo mesec februar, ugotovimo, da je bilo v februarjih med letoma 1808 in 1817 natanko 100 porok, kar je skoraj polovica vseh. Zato ne preseneča podatek, da je bil rekordni poročni dan prav v tem mesecu. Dne 10. februarja 1811 se je namreč poročilo kar osem parov, kar je največ v enem dnevu v prvem desetletju delovanja župnije. Župnik Peter Borkovič je tega dne poročil naslednje pare: Janeza Balažica iz Gornje Bistrice in Katarino Kolenko iz Srednje Bistrice, Štefana Fejerja in Katarino Kovač iz Dolnje Bistrice, Jožefa Šümena in Katarino Graj iz Dolnje Bistrice, Janeza Graja iz Dolnje Bistrice in Agato Cipout iz Gornje Bistrice, Marka Hozjana in Katarino Kolarič iz Trnja, Blaža Graja in Katarino Marič iz Dolnje Bistrice, Andreja Dravca in Ano Kustec iz Gornje Bistrice ter kot zadnji par iz Črenšovcev Marka Tivadarja in Heleno Bosek.[99]

Mnogo več porok kakor v Črenšovcih je bilo nekoč na drugem koncu Slovenije, v Metliki, kjer je župnik Vincenc Vovk 6. februarja 1839 poročil kar 22 parov v enem dnevu.[100] Zanimiva je ugotovitev, da je bila leta 1816 prva poroka šele 15. septembra.[101] Manjkali so le še trije meseci in pol in v Črenšovcih bi bilo »*Borovo gostüvanje*«.[102]

92 NŠAM, 023 Črenšovci, krstna knjiga 1808–1849, str. 59.
93 NŠAM, 225 Sv. Miklavž pri Ormožu, krstna knjiga 1809–1837, str. 62
94 NŠAM, 023 Črenšovci, krstna knjiga 1808–1849, str. 13.
95 NŠAM, 023 Črenšovci, krstna knjiga 1894–1909, str. 370–407 in krstna knjiga 1910–1923, str. 1–113.
96 NŠAM, 023 Črenšovci, poročna knjiga 1808–1882, str. 1.
97 NŠAM, 023 Črenšovci, poročna knjiga 1808–1882, str. 3.
98 Krampač, Cerkvene matične knjige, str. 130.
99 NŠAM, 023 Črenšovci, poročna knjiga 1808–1882, str. 7–8.
100 NŠAL, ŽA Metlika, Matične knjige, poročna knjiga 1816–1864, str. 109–112.
101 NŠAM, 023 Črenšovci, poročna knjiga 1808–1882, str. 13.
102 Kuret, *Praznično leto Slovencev 1*, str. 25. – Če v preteklem letu v vasi ni bilo poroke, so ob pustu pripravili *borovo gostüvanje*. Kot pove že ime, gre za ženitev (*gostüvanje*) z

Priimki ženinov in nevest

Podobno kot pri krstih je tudi pri ženinih na porokah prevladoval priimek Horvat (22), sledita Hozjan (13) in Vučko (11). Tudi pri nevestah je bil najpogostejši priimek Horvat (26), sledita Kovač (9) in Cvetko (6). Skupno zasledimo večjo raznolikost priimkov pri ženinih (124) kakor pri nevestah (117). Med porokami zasledimo tudi nekaj zanimivih družinskih povezav. Dne 1. februarja 1809 sta se tako na isti dan poročila brat in sestra, Mihael Lüttar in Agata Lüttar iz Melinec (*Melincz*). Mihael je domov na Melince pripeljal nevesto Uršulo Kustec iz Gornje Bistrice, Agata pa je odšla za snaho v družino moža Štefana Gjereka v Gornjo Bistrico.[103] Še zanimivejši je primer s konca januarja oziroma začetka februarja 1811, ko so se poročile tri neveste s priimkom Pintarič, vse iz Gornje Bistrice. V kraju je tedaj izpričana le ena družina Pintarič, in sicer Mihaela z ženo Heleno, roj. Houbar. Ob upoštevanju tega dejstva in starosti nevest je mogoče reči, da so se poročile sestre: Doroteja je bila ob poroki stara 16 let, Magdalena 19, Uršula pa 18.[104] Posebnost med vpisi porok predstavlja tudi poroka s spregledom (*cum dispensatione*). Ženin Nikolaj Marič in nevesta Barbara Zavec, ki sta se poročila 14. februarja 1808, sta bila verjetno v bližnjem sorodstvu, zato sta za sklenitev zakonske zveze potrebovala cerkveni spregled.[105]

Stan poročencev

Prekmurske poročne knjige praviloma ne vsebujejo podatkov o poklicu ženina in neveste. Domnevamo lahko le, da je velika večina poročencev pripadala kmečkemu stanu. Kljub temu posamezni vpisi razkrivajo tudi družbeni položaj oziroma poklic posameznikov. Tak primer je poroka Mihaela Strinija (*Sztrini*) iz Črenšovcev, pri katerem je kot poklic naveden učitelj (*Ludimagister*). Posebnost je tudi njegova nevesta Julijana Huber iz Murske Sobote (*Muray Szomb.*), katere že ime in priimek nakazujeta, da ni prihajala iz domačega okolja.[106]

Čeprav poročna knjiga nima posebne rubrike za označevanje stanu ženina in neveste, je župnik ta podatek dosledno zapisoval ob njihovih imenih in priimkih. Stan je označeval z latinskimi besedami: *Caelebs* (samski), *Virgo* (devica, samska), *Viduus* (vdovec) in *Vidua* (vdova). Analiza vpisov pokaže, da je bilo ob sklenitvi zakonske zveze samskih 196 ženinov in 191 nevest. Poleg njih se je za vstop v sveti zakon v obravnavanem obdobju odločilo še 50 vdovcev in 55 vdov. Vdovci in vdove so se največkrat poročali v poletnih mesecih. Tako se je med 17. aprilom in 8. oktobrom 1815 poročilo osem vdovcev, od tega šest z vdovami in dva s samskima nevestama.[107] Najpogostejša kombinacija pri porokah, pri katerih je bil eden od poročencev vdovskega stanu, pa je bila poroka mlade vdove s samskim ženinom; takšnih primerov je bilo 33. Med temi »kombinacijskimi« vpisi najdemo nekaj posebej zanimivih primerov. Dne 4. julija 1813 sta se tako poročila samska Ana Šerbič (*Scherbits*) iz Črenšovcev in vdovec Frančišek Vinčec (*Vintsecz*) iz Brezovice v turniški župniji. Istega dne se je poročila tudi vdova Ana Šerbič (*Scherbits*), doma iz Črenšovcev, s samskim Jožefom Kolenkom iz istega kraja.[108] Istega dne sta se torej poročili ovdovela mati in samska hči.

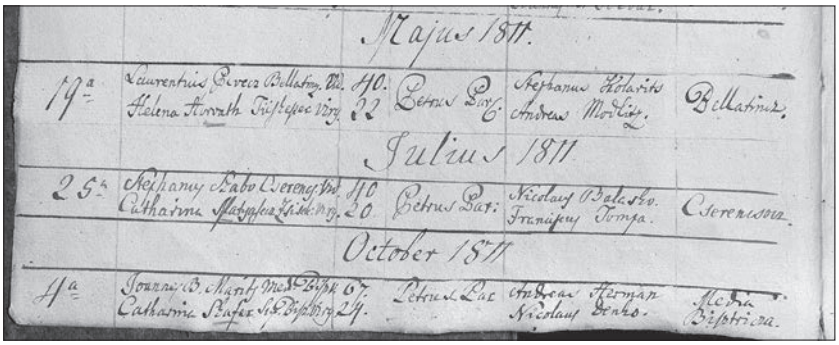
Starost poročencev in razlike

Iz zapisanega je razvidno, da ljubezen vsaj navidezno ni poznala starostnih zadržkov, kar potrjujejo tudi vpisi v poročni matični knjigi. Pri tem pa ne gre pozabiti, da je bila poroka v začetku 19. stoletja pogosto tudi družinska oziroma gospodarska odločitev, pri kateri so imeli starši praviloma precej več besede kakor mladi sami. Zato izbira življenjskega sopotnika ni bila vedno prepuščena zgolj srcu.[109] Starostni podatki poročencev tako ponujajo zanimiv vpogled v tedanje zakonske in družinske razmere v prvem desetletju delovanja župnije.

Povprečna starost ženinov je bila takrat 26,5 leta, pri nevestah pa 21,8. Če pogledamo podatke še nekoliko natančneje, ugotovimo, da so bili samski ženini ob poroki v povprečju stari 22,3 leta, vdovci pa skoraj dvajset let več, in sicer 41,5 leta. Podobno razmerje zasledimo pri nevestah, pri katerih je presenetljiv podatek, da so bile samske neveste v povprečju stare samo 18,7 leta, vdove pa 33 let. Tako nizko starost samskih nevest potrjuje tudi dejstvo, da so se kar tri neveste poročile pri najnižji dovoljeni starosti, ki je bila za neveste takrat določena pri 14 letih. Tri tako zelo mlade neveste v črenšovski fari v tem času so bile: Ana Baligač iz Srednje Bistrice,[110] Terezija Gabor iz Žižkov[111] in Katarina Kolenko iz Srednje Bistrice.[112] Na drugi strani je bila najstarejša samska neves-

drevesom, največkrat z borom. Zastopnik fantov se oženi z borom, ki ga v gozdu med slovesnostjo posekajo in nato v sprevodu odvlečejo v vas.

103 NŠAM, 023 Črenšovci, poročna knjiga 1808–1882, str. 3.
104 NŠAM, 023 Črenšovci, poročna knjiga 1808–1882, str. 7.
105 NŠAM, 023 Črenšovci, poročna knjiga 1808–1882, str. 1.
106 NŠAM, 023 Črenšovci, poročna knjiga 1808–1882, str. 7.
107 NŠAM, 023 Črenšovci, poročna knjiga 1808–1882, str. 13.
108 NŠAM, 023 Črenšovci, poročna knjiga 1808–1882, str. 12.
109 Krampač, Cerkvene matične knjige, str. 142.
110 NŠAM, 023 Črenšovci, poročna knjiga 1808–1882, str. 3.
111 NŠAM, 023 Črenšovci, poročna knjiga 1808–1882, str. 5.
112 NŠAM, 023 Črenšovci, poročna knjiga 1808–1882, str. 7.

Največja starostna razlika 43 let je bila zapisana pri poroki med vdovcem Janezom Maričem (67) in samsko Katarino Škafar (24) (NŠAM, 023 Črenšovci, poročna knjiga 1808–1882, str. 8).

ta Ana Lovrenčec (*Lovrencsecz*) iz Gornje Bistrice, stara 37 let. Dne 26. novembra 1815 se je poročila s 40-letnim vdovcem Petrom Utrošem (*Hütrosa*) iz Srednje Bistrice.[113] Še starejši je bil samski ženin Jožef Zelko iz Črenšovcev, ki je bil ob poroki star 42 let.[114] Na drugem koncu starostne lestvice med ženini najdemo Janeza Lebarja iz Gornje Bistrice, ki se je poročil pri komaj15 letih. Skupaj z nevesto Ano Gornec (*Gornecz*) iz Srednje Bistrice, prav tako staro 15 let, sta najmlajši poročni par v prvem desetletju delovanja župnije Črenšovci.[115] Če se s številkami še nekoliko poigramo pri vdovcih, ugotovimo, da je bil najstarejši vdovec in hkrati najstarejši ženin Jožef Ren iz Gornje Bistrice, ki je ob poroki štel 70 let.[116] Najstarejši vdovi in vnovični nevesti sta bili Katarina Vučko iz Gornje Bistrice[117] in Magdalena Balažic iz Trnja.[118] Obe sta drugič stopili pred oltar, ko sta šteli 50 pomladi.

Zanimivi so tudi podatki o najmlajših vdovah in vdovcih ter o največjih starostnih razlikah med poročenci. Iz vpisov v poročno knjigo je mogoče razbrati, da je bila najmlajša vdova Ana Zadravec iz Trnja, ki se je pri rosnih 19 letih kot vdova drugič poročila z osem let starejšim Janezom Vinčecem iz Polane.[119] Presenetljivo je priimek Vinčec nosil tudi najmlajši vdovec. Frančišek Vinčec iz Brezovice v turniški župniji je bil ob drugi poroki star le 25 let.[120] Če se lahko Bistrice pohvalijo z dvema najmlajšima nevestama, se lahko pohvalijo tudi z največjo starostno razliko med poročencema. Dne 4. oktobra 1811 sta se poročila 67 let star vdovec Janez Marič iz Srednje Bistrice in 24-letna samska Katarina Škafar iz Gornje Bistrice.[121] Starostna razlika med njima je torej znašala kar 43 let.

Poročevalci

Pri sklepanju vezi svetega zakona je imel pomembno vlogo tudi vsakokratni poročevalec. Iz zapisov v poročni knjigi je razvidno, da je največ tovrstnega dela imel župnik Peter Borkovič, na pomoč pa so mu, podobno kakor pri krstih, občasno priskočili duhovniki iz sosednjih župnij. Toda tokrat je bilo te pomoči precej manj, saj je domači župnik poročil kar 226 parov oziroma 92 % poročencev, medtem ko so drugi duhovniki poročili le 20 parov. Primerjava s poročnimi knjigami župnij, iz katerih so prihajali posamezni poročevalci, pokaže, da je bila večina teh porok sklenjena v sosednjih župnijah in šele naknadno vpisana tudi v črenšovsko poročno knjigo. Tako je bila poroka Jurija Koceta iz Trnja in Helene Sobočan iz Gomilice, sklenjena 14. maja 1809, najprej vpisana v poročno knjigo župnije Turnišče,[122] nato pa je bila po obvestilu turniškega župnika vnesena tudi v poročno knjigo župnije Črenšovci.[123] Med dvajsetimi porokami, ki so jih opravili duhovniki iz drugih župnij, pa izstopa en sam primer, ko je bila poroka dejansko sklenjena v črenšovski župnijski cerkvi. Dne 6. februarja 1813 je bil beltinski kaplan Janez Krenos navzoč ob sklepanju zakonske zveze med Janezom Baligačem iz Črenšovcev in Agato Pintarič iz Žižkov.[124] Ker ta poroka ni vpisana v beltinski poročni knjigi, je mogoče sklepati, da je bila opravljena v Črenšovcih.[125]

Največ porok v sosednjih župnijah je opravil župnik črenšovske prafare Turnišče Janez Vrečič (10), od tega kar pet že v prvih dveh letih po ustanovitvi župnije Črenšovci. Sledijo mu Adam Ivanocy, župnik v Beltincih (5), Janez Krenos, kaplan v Beltincih (2), Emerik Hanžek, župnik v Murski Soboti (1), ter župnika iz Ljutomera (1) in Križevcev pri Ljutomeru (1), pri katerih ime poročevalca ni zapisano. Zanimivo je, da so zadnji trije, bolj oddaljeni duhovniki poročili neveste iz svojih žup-

113 NŠAM, 023 Črenšovci, poročna knjiga 1808–1882, str. 13.
114 NŠAM, 023 Črenšovci, poročna knjiga 1808–1882, str. 10.
115 NŠAM, 023 Črenšovci, poročna knjiga 1808–1882, str. 8.
116 NŠAM, 023 Črenšovci, poročna knjiga 1808–1882, str. 13.
117 NŠAM, 023 Črenšovci, poročna knjiga 1808–1882, str. 13.
118 NŠAM, 023 Črenšovci, poročna knjiga 1808–1882, str. 9.
119 NŠAM, 023 Črenšovci, poročna knjiga 1808–1882, str. 13.
120 NŠAM, 023 Črenšovci, poročna knjiga 1808–1882, str. 12.
121 NŠAM, 023 Črenšovci, poročna knjiga 1808–1882, str. 8.
122 NŠAM, 272 Turnišče, poročna knjiga 1779–1847, dne 15. maj 1809.
123 NŠAM, 023 Črenšovci, poročna knjiga 1808–1882, str. 4.
124 NŠAM, 023 Črenšovci, poročna knjiga 1808–1882, str. 11.
125 NŠAM, 005 Beltinci, poročna knjiga 1760–1813, str. 166.

nij, saj so bile poroke praviloma sklenjene v kraju njihovega prebivališča. Tako je Emerik Hanžek v Murski Soboti poročil svojo faranko Juliano Huber,[126] ljutomerski župnik je v Ljutomeru poročil Katarino Lešnjak iz Mote (*Mautha*),[127] Ano Ferenc iz kraja Bučečovci (*Vudisovecz*) v župniji Križevci (*S. Crucis in Styria*) pa je v Križevcih poročil tamkajšnji župnik. Župnik Peter Borkovič je ob vpisu te poroke v črenšovsko poročno knjigo namesto njegovega imena in priimka zapisal le črko »N«.[128] Primerjava s poročno knjigo župnije Križevci pri Ljutomeru pa pokaže, da je bil poročevalec tamkajšnji provizor Polanec *(Pollanetz Provisor)*.[129]

Kraj bivanja in rojstva poročencev

Posebnost prekmurskih in s tem črenšovskih poročnih knjig je tudi v tem, da vsebujejo podatek o bivališču po poroki (*Locus habitationis*). V drugih delih Slovenije so ob poroki zapisovali kraj bivanja le enega od poročencev, navadno ženina, šele po letu 1816 pa kraj bivanja obeh zakoncev.[130] Primerjava podatkov pokaže, da je največ novoporočenih parov bivalo v Črenšovcih (62), sledijo Gornja Bistrica (47), Trnje (39), Žižki (28), Dolnja Bistrica (27) in Srednja Bistrica (19). Nekateri so se preselili tudi v kraje sosednjih župnij, največ v Polano (9), Melince (5) in Lipo (4), posamezni pari pa v Beltince, Brezovico, Gomilice, Ižakovce, Odrance in Renkovce. Župnik je že kmalu po prihodu v novo župnijo ugotovil, da bi bilo smiselno zapisovati tudi kraje rojstva poročencev (*Natalis locus*). Zato od 29. januarja 1809 vsak vpis poroke vsebuje podatke o treh krajih: kraju rojstva ženina, kraju rojstva neveste in kraju njunega bivanja po poroki.[131]

Razporeditev porok po krajih rojstva ohranja podoben vrstni red kakor pri bivališčih po poroki, le številke so tu nekoliko drugačne. V Črenšovcih je bilo rojenih 49 ženinov in 44 nevest, na Gornji Bistrici 38 ženinov in 41 nevest, v Trnju 33 ženinov in 40 nevest, v Žižkih po 26 ženinov in nevest, v Srednji Bistrici 20 ženinov in 23 nevest, v Dolnji Bistrici pa 16 ženinov in 14 nevest. Preostali poročenci so prihajali iz sosednjih krajev. Med temi izstopa Slamnjak (*Szlamnyak*) v ljutomerski župniji, ki je bil med navedenimi rojstnimi kraji najbolj oddaljen od župnije Črenšovci. Od tam je v Gornjo Bistrico prišla živet vdova Uršula Križanič (*Krisanicz*).[132]

Ob koncu leta 1808 je župnik v poročno knjigo zapisal tudi kratko, a pomenljivo pripombo: »Leta 1808 se je poročilo 35 parov – naj se množijo *(Anno 1808 35 pari copulata – multiplicentus* [sic!])«.[133] Njegova želja se je v naslednjih letih dejansko uresničevala, saj je število krstov v župniji iz leta v leto naraščalo.

NAJSTAREJŠA MRLIŠKA KNJIGA (PREKMURSKA BESEDA: *MUJRATI*)

Ob krstni in poročni knjigi je tretji temeljni vir za poznavanje življenja v novoustanovljeni fari mrliška matična knjiga. Če krsti in poroke pričajo o začetkih novih življenjskih poti in družin ter torej podajajo vedrejšo sliko, mrliška matična knjiga razkriva bolj žalostne tone. Če je bilo krste in poroke mogoče vsaj nekoliko načrtovati in vnaprej določiti, je bilo pri smrti drugače. Ta je prihajala nenapovedano, kakor opozarja Sveto pismo: »Ne veste ne dneva ne ure« (Mt 25,13). Zato mrliška knjiga odseva življenjske usode ljudi, ki jih je smrt dosegla ob najrazličnejših in pogosto nepredvidljivih trenutkih. V Črenšovcih je bilo župniku malo več kot 14 dni po začetku vpisovanja v knjige prizaneseno s pokopavanjem. Prva pokopa sta se zgodila 17. januarja 1808, ko so v zemljo položili trupli 85-letne Magdalene Tibaut iz Žižkov in 75-letnega Marka Küzme iz Dolnje Bistrice.[134]

Čeprav so v mrliških knjigah najbolj skopi podatki o posameznem verniku, so se v Prekmurju in s tem v Črenšovcih potrudili ter podatke zapisali v kar osem posameznih stolpcev: datum, ime umrlega (*Nomen demortui*), vera in poklic (*Religio Conditio*), starost (*Aetas*), previdenost (*Provisio*), kraj smrti (*Locus mortis*), ime pokopovalca (*Nomen sepelientis*) in kraj pokopa (*Locus sepulturae*).

Število umrlih

Navček se je v prvih desetih letih nove župnije oglasil kar 649-krat. Največ umrlih je bilo leta 1815, ko je umrlo 113 ljudi. Še posebej žalostni so bili v mesecih od začetka januarja do konca maja, ko je umrlo kar 89 oseb. Podrobnejši vpogled pokaže, da sta skoraj dve tretjini umrlih predstavljali otroke (58), preostalo tretjino pa odrasle osebe (31).[135] Verjetno je k tako veliki smrtnosti v teh me-

126 NŠAM, 023 Črenšovci, poročna knjiga 1808–1882, str. 7 in NŠAM 113 Murska Sobota, poročna knjiga 1789–1827, str. 4. februar 1811.
127 NŠAM, 023 Črenšovci, poročna knjiga 1808–1882, str. 7 in NŠAM 086 Ljutomer, poročna knjiga 1775–1815, str. 195.
128 NŠAM, 023 Črenšovci, poročna knjiga 1808–1882, str. 6.
129 NŠAM, 076 Križevci pri Ljutomeru, poročna knjiga 1800–1829, dne 21. februar 1810.
130 Krampač, Cerkvene matične knjige, str. 133.
131 NŠAM, 023 Črenšovci, poročna knjiga 1808–1882, str. 3.
132 NŠAM, 023 Črenšovci, poročna knjiga 1808–1882, str. 9.
133 NŠAM, 023 Črenšovci, poročna knjiga 1808–1882, str. 2.
134 NŠAM, 023 Črenšovci, mrliška knjiga 1808–1869, str. 1.
135 NŠAM, 023 Črenšovci, mrliška knjiga 1808–1869, dne 5. januar 1815–30. maj 1815.

secih prispevalo več stvari: revščina in slaba prehrana, huda zima in nalezljive bolezni. Na žalost pa so to samo predvidevanja, saj v mrliški knjigi ni navedenih vzrokov smrti.

Primerjava številčnih podatkov razkriva splošno podobo smrtnosti v župniji, posamezni vpisi pa ponujajo tudi zanimiv vpogled v spol, družbeni položaj in življenjske okoliščine pokojnikov. Med umrlimi v obravnavanem obdobju je bilo tako 346 oseb moškega spola in 303 osebe ženskega spola. Pri enem vpisu z dne 17. aprila 1815 nista navedena niti ime in priimek niti starost pokojnika.[136] Iz podatka o previdenosti (*provisio*) pa je mogoče razbrati, da je šlo za osebo moškega spola. Zakaj župnik ni zapisal osnovnih podatkov, ni znano. Morda je šlo za utrujenost ali površnost, saj je imel v istem obdobju poleg številnih pogrebov še 49 krstov in sedem porok.

Čeprav so podatki v mrliški knjigi pogosto skopi, posamezni vpisi vendarle razkrivajo tudi podatke o družbenem položaju pokojnikov. Tako iz vpisa o smrti 90-letnega Janeza Horvata iz Žižkov, umrlega 5. avgusta 1808, izvemo, da je bil vojak in berač.[137] Tudi Matija Šömen, doma iz Črenšovcev, je bil vojaškega stanu, in sicer višji častnik oziroma major (*Major*).[138] Bogastvo tovrstnih zgodovinskih podatkov dopolnjuje še vpis smrti 66-letnega Andreja Hebarja iz Črenšovcev, pri katerem je zabeleženo, da je bil zvonar oziroma mežnar (*Campanator*).[139]

Med vpisi zasledimo tudi pokojnike s telesnimi hibami. Tako je bil 40-letni Jožef Stertz označen kot gluhonemi berač (*surdus mutus mendicus*),[140] za 60-letno umrlo Magdaleno Škafar iz Žižkov pa je župnik zabeležil, da je šlo za gluhonemo (*surdomuta*) osebo.[141] Tudi ob smrti 57-letnega Marka Matjašca iz Žižkov v zapisu piše, da je šlo za slepega berača (*Caecus mendicus*).[142] Prav tako je Blaž Šaruga iz Dolnje Bistrice v mrliško matično knjigo vpisan kot 79-letni mož, ki je bil gluhonem (*Surd. Mut.*).[143] Za rodoslovce so morda zanimivi podatki o deklah, ki so živele pri določenih družinah. Med njimi zasledimo Heleno, ki je bila dekla (*ancilla*) pri Nikolaju Gruškovnjaku v Gornji Bistrici,[144] Ano, ki je kot dekla služila pri Nikolaju Koštricu v Trnju,[145] ter še eno Heleno, ki je bila dekla pri Juriju Dravcu v Gornji Bistrici.[146]

V prvih mesecih vodenja mrliške matične knjige je bil župnik pri vpisih smrti zelo skop, saj je praviloma zapisoval le ime in priimek pokojnika. Od 5. decembra 1808 pa je začel dosledneje vpisovati tudi sorodstvena razmerja, kot so sin (*filius*), hči (*filia*) in žena (*uxor*), kar danes omogoča natančnejšo identifikacijo umrlih oseb. Tako izvemo, da je prav 5. decembra 1808 umrl eno leto star Frančišek, sin Jožefa Žmaja (*Zsmai*) iz Srednje Bistrice.[147]

Posebnosti zasledimo tudi pri posameznih pogrebih. Največ pogrebov je župnik opravil 13. januarja 1815, ko je istega dne pokopal kar pet oseb: pol leta staro deklico Magdaleno, hčerko Martina Franca iz Črenšovcev, Ano, ženo Blaža Vučka iz Gornje Bistrice, 57-letnega Janeza Koheka iz Gornje Bistrice, teden dni starega Matija, sina Janeza Zelka iz Črenšovcev, in 32-letno Elizabeto Žižek iz Žižkov.[148] Še posebej redek in zanimiv pa je zapis o zakoncih Janezu in Magdaleni Zobač (*Zobacs*) iz Gornje Bistrice, za katera je župnik zapisal, da sta umrla ob isti uri in bila skupaj pokopana (*Eadem hora mortui et sepulti simul. Casus rarus sed.*). Župnik sam je v tem zapisu poudaril, da je šlo za izjemno redek primer.[149]

V primerjavi z mrliškimi knjigami na Kranjskem, v katerih v večjem številu zasledimo v tem obdobju že zapisane predvsem agrarne poklice, sprva splošneje kot kmet (*Bauer*),[150] od sredine 19. stoletja pa že bolj natančneje, kot npr. ¼ zemljak (*¼ Hübler*),[151] so vpisi v mrliški matični knjigi župnije Črenšovci spet svojevrstna posebnost. Pri veliki večini pokojnikov je namreč zapisana oznaka *plebejus* oziroma *plebeja.* To dobesedno pomeni »iz ljudstva«, v tem primeru pa označuje

136 NŠAM, 023 Črenšovci, mrliška knjiga 1808–1869, dne 14. april 1815.
137 NŠAM, 023 Črenšovci, mrliška knjiga 1808–1869, dne 5. avgust 1808.
138 NŠAM, 023 Črenšovci, mrliška knjiga 1808–1869, dne 16. januar 1810.
139 NŠAM, 023 Črenšovci, mrliška knjiga 1808–1869, dne 13. marec 1809.
140 NŠAM, 023 Črenšovci, mrliška knjiga 1808–1869, dne 1. junij 1810.
141 NŠAM, 023 Črenšovci, mrliška knjiga 1808–1869, dne 22. oktobra 1810.
142 NŠAM, 023 Črenšovci, mrliška knjiga 1808–1869, dne 6. aprila 1811.
143 NŠAM, 023 Črenšovci, mrliška knjiga 1808–1869, dne 17. novembra 1817.
144 NŠAM, 023 Črenšovci, mrliška knjiga 1808–1869, dne 30. decembra 1810.
145 NŠAM, 023 Črenšovci, mrliška knjiga 1808–1869, dne 27. februarja 1813.
146 NŠAM, 023 Črenšovci, mrliška knjiga 1808–1869, dne 3. septembra 1816.
147 NŠAM, 023 Črenšovci, mrliška knjiga 1808–1869, dne 15. decembra 1808.
148 NŠAM, 023 Črenšovci, mrliška knjiga 1808–1869, dne 13. januarja 1815.
149 NŠAM, 023 Črenšovci, mrliška knjiga 1808–1869, dne 3. maja 1810.
150 Npr. do leta 1837 so matičarji v Gornjem Logatcu poklic kmeta zapisali kot *Bauer* (NŠAL, ŽA Gornji Logatec, Matične knjige, mrliška knjiga 1824–1845, str. 1–95).
151 Npr. 28. septembra 1866 je umrl Pavel Petkovšek, po poklicu ¼ zemljak (*1/4 Hübler*) (NŠAL, ŽA Planina pri Rakeku, Matične knjige, mrliška knjiga 1855–1895, str. 52).

navadnega kmeta, podložnika, vaščana oziroma človeka preprostega rodu.[152] Ob dveh pokojnikih iz rodbine Godina iz Dolnje Bistrice se ob imenu pojavi oznaka *nobilis*, ki pa, kakor je že bilo pojasnjeno, ne pomeni plemiškega stanu, temveč svobodnjaka.

Starost umrlih, previdenost in vzroki smrti

Starost umrlih je bila zelo različna. Najnižja zapisana starost je bila le pol ure (*½ hor.*), in sicer pri Barbari, hčerki Martina Franca (*Martini Francz*) iz Črenšovcev.[153] Najvišjo starost pa naj bi takrat dočakala Magdalena, žena Mihaela Zvera iz Črenšovcev, pri kateri je župnik zapisal, da je bila stara kar 125 let.[154] Župnik Peter Borkovič je starost nad 100 let sicer zapisal pri kar šestih osebah. Koliko so bile te osebe dejansko stare, je težko ugotoviti; po vsej verjetnosti so bile za tedanji čas res zelo stare, vendar najbrž ne starejše od 90 let. »Pretiravanje« z navajanjem visoke starosti se konča konec leta 1810, saj pozneje takšnih zapisov o smrti stoletnikov ni več.

Natančnejša analiza starosti pokaže, da je bilo med 649 umrlimi šest oseb (0,9 %) zapisanih s starostjo 100 let ali več, 353 (54,4 %) odraslih oseb, starejših od deset let, 143 otrok (22,0 %) je bilo starih med enim in desetim letom, 147 otrok (22,7 %) pa je umrlo pred dopolnjenim prvim letom starosti. Drugače povedano: v prvem desetletju župnije je umrlo 290 otrok, mlajših od deset let (44,7 % vseh umrlih), in 359 oseb, starejših od deset let (55,3 %). Med otroki je bilo 147 dojenčkov (50,7 %), 143 otrok (49,3 %) pa je umrlo med prvim in desetim letom starosti. Ti podatki nazorno kažejo na visoko otroško umrljivost v prvem desetletju obstoja župnije, saj je bilo skoraj 45 % vseh umrlih mlajših od deset let.

Večina starejših pokojnikov je bila previdena oziroma je prejela zakramente za umirajoče. Tako je bila najmlajša oseba, ki je prejela zakramente za umirajoče (*provisio*), 12-letni Marko Žalik iz Črenšovcev.[155] Posebej zanimivi pa so vpisi, pri katerih je župnik izrecno zapisal, da pokojnik zakramentov ni prejel. Takšni zapisi nemalokrat razkrivajo okoliščine oziroma vzrok smrti. V najstarejši črenšovski mrliški matični knjigi tako srečamo naslednje zapise:

- skočil je v reko Muro in bedno umrl (*sine provisione in fluvi: Muram se praecipitavit misere periit*),
- med kopanjem se je zadušil/utonil v reki Muri (*sine provisione balneando se in fluv. Mura suffocatus*),
- v Dolnji Bistrici pri Mlinu se je z ledu prostovoljno/sam od sebe vrgel v Muro (*in inferiori Biztricza penes molam e glacie in Muram praecepitavit se voluntarie*),
- zaradi malomarnosti domačih je odšel brez svete popotnice (obhajila) (*negligentia domesticorum absque viatico discessit*),
- nenadne smrti nepričakovano preminila (*repentina morte improvise sublata*),
- zadušila/utonila se je pri kopanju (*balnians se suffocata*),
- nenadoma izgubil govor, maziljen, preminil (*loquela de repente distitutus, extreme unctus, sublatus*),
- pozno sem bil poklican in sem ga našel, ko je izdihnil (*Tarde vocatus expirantem inveni*),
- v vročinskem stanju brez svete popotnice nepričakovano preminil (*in putridis febribus absque viatico insperate sublatus*),
- nenadoma je, nepreviden, izgubil govor in življenje (*De repente loquelam et vitam absque provisione amisit*),
- pogoltnila/požrla/odnesla ga je reka Mura (*Fluvio Mura absorptus*),
- nenadoma izdihnil (*De repente expiravit*).

Poleg podatka o previdenosti se v nekaterih primerih pojavljajo neposredne navedbe vzroka smrti. Tako je pri 70-letnem Jožefu Žaliku iz Črenšovcev župnik zapisal, da je umrl zadet od kapi (*Apoplexia tactus*), a je pred smrtjo še prejel zakramente za umirajoče.[156] Nekaj je tudi primerov smrti mladih mater, ki so umrle pri porodu, a so še prej prejele zakramente za umirajoče. V črenšovski fari in drugod po teh krajih je bila namreč še nedavno tega živa lepa stoletna navada, da so bodoče porodnice pred rojstvom otroka uredile svoje življenje za primer, če bi šlo pri porodu kaj narobe. To je pred svojo smrtjo storila tudi Barbara Cipout (*Czipouth*) iz Gornje Bistrice, pri vpisu katere je župnik v mrliško knjigo zapisal: »z vsemi zakramenti oskrbljena umrla pri porodu *(Omnibus Sactis (= Sacramentis) provisa in puerperio decessit)*«.[157]

152 Vrbinc, *Slovar tujk*, str. 550.
153 NŠAM, 023 Črenšovci, mrliška knjiga 1808–1869, dne 12. avgusta 1809.
154 NŠAM, 023 Črenšovci, mrliška knjiga 1808–1869, dne 7. maja 1811.
155 NŠAM, 023 Črenšovci, mrliška knjiga 1808–1869, dne 17. avgusta 1808.
156 NŠAM, 023 Črenšovci, mrliška knjiga 1808–1869, dne 28. februarja 1812.
157 NŠAM, 023 Črenšovci, mrliška knjiga 1808–1869, dne 5. oktobra 1808.

Kraji smrti in tragični dogodki

Mrliška matična knjiga izpričuje, da so v prvem desetletju delovanja nove župnije Črenšovci ljudje najpogosteje umirali v Črenšovcih (166), sledijo Trnje (129), Gornja Bistrica (104), Žižki (92), Dolnja Bistrica (76) in Srednja Bistrica (72). Posebej izstopajo tragične smrti z utopitvijo v reki Muri, pri katerih je župnik poleg kraja smrti pogosto zapisal tudi kraj bivališča pokojnika. V desetih letih je bilo zabeleženih kar pet utopitev v reki Muri, pri čemer so bile žrtve doma iz Srednje in Dolnje Bistrice. Še posebej natančen je opis smrti 40-letnega Matije Denše iz Dolnje Bistrice, pri katerem je zapisano, da se je pri mlinu v Dolnji Bistrici z ledu prostovoljno vrgel v Muro.[158] Tem primerom je treba dodati smrt dveletne Katarine Jerič iz Črenšovcev, ki se je utopila v studencu (*in fontem praecipitata et suffocata*).[159] Zanimiv je vpis smrti 45-letnega Janeza Mlinariča, pri katerem je kot kraj smrti navedeno »Vmeki« (prekmurska beseda za gozd). Ker vpis ne vsebuje podatka o previdenosti, lahko sklepamo, da se je pokojni smrtno ponesrečil v gozdu.[160] Posebej tragično se je končalo življenje Nikolaja Rena iz Srednje Bistrice. Njegov mrliški vpis ne vsebuje podatka o kraju bivanja; tega je bilo mogoče ugotoviti šele s pomočjo krstne knjige. Ob navedbi kraja smrti pa je župnik zapisal: »Onkraj Mure z neznanim Štajercem popivajoč in prepirajoč se je z nožem preboden nesrečno izdihnil« (*Trans Muram in popina cum Styro homine incognito bibens et altercanans cultro transfossus expiravit infeliciter*).[161]

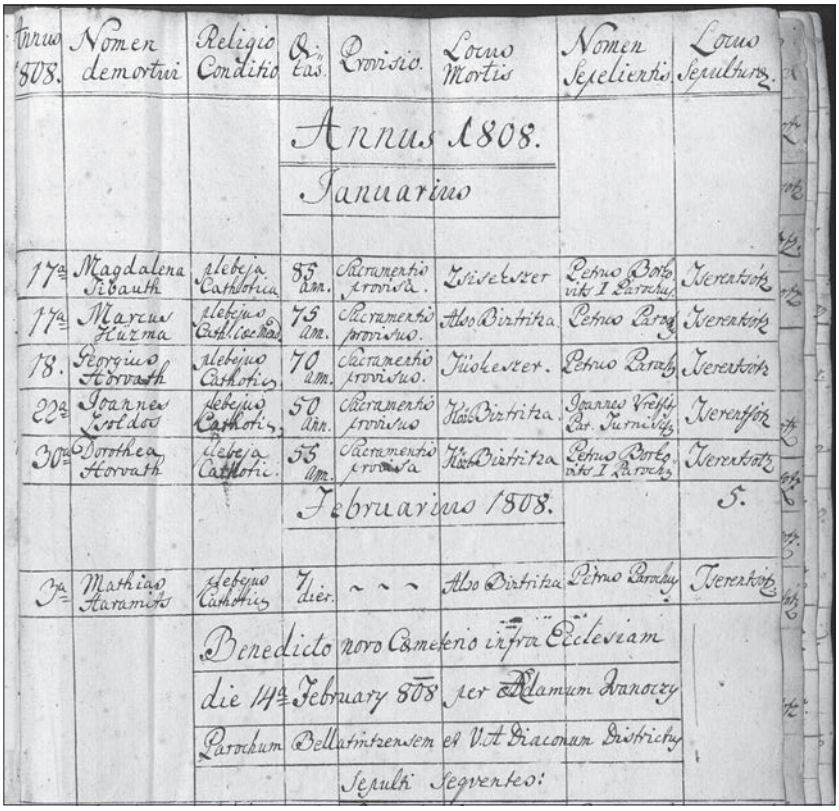
Pokopovalci in pokopališča

Pestrost duhovnikov, ki so v Črenšovcih opravljali različne obrede in podeljevali zakramente v obravnavanem obdobju, se je proti koncu človekovega življenja občutno zmanjšala. Če smo pri krstih zasledili, da je bilo po rokah tujih duhovnikov krščenih 145 oseb in je bilo pri porokah domačih faranov še prisotnih 18 tujih poročevalcev, so bili pogrebi skoraj povsem prepuščeni domačemu župniku Petru Borkoviču. Ta je v domači fari sam opravil kar 641 pogrebov. Na pomoč sta mu kot soseda prišla le beltinska »guspouda« (gospoda) – kaplan Janez Krenus in župnik Adam Ivanocy, ki sta opravila vsak po en pogreb. Dva pogreba sta opravila duhovnika iz sosednje Hrvaške, in sicer je en pogreb opravil pater Arsenius iz Varaždina,[162] enega pa Frančišek Košič, kaplan iz Bjelovarja (*Cap. Belovarinesis*).[163]

Posebnost črenšovske mrliške knjige so vpisi utopljencev. V mrliških matičnih knjigah drugod po slovenskih župnijah je običajno naveden duhovnik, ki je pokojnika pokopal. Tako je ob vpisu smrti 60-letnega utopljenca Matija Zajhna iz vasi Kleče št. 17 v župniji Dol pri Ljubljani, dne 13. julija 1810, vpisan tudi podatek o pokopovalcu, župniku Blažu Lipovcu.[164] V črenšovski mrliški matični knjigi pa ni tako. Župnik je namreč v rubriko pokopovalca v takšnih primerih pogosto vpisal dva ali tri moške, ki so pokojnika pokopali. Takšni vpisi nakazujejo, da pokojnika ni pokopal župnik, temveč so pokop opravili laiki. Razlog za takšno ravnanje gre verjetno iskati v potrjenem ali domnevnem samomoru, lahko pa tudi ob nesrečni smrti ali drugih nejasnih okoliščinah smrti, zaradi katerih pokojnik morda ni bil deležen običajnega cerkvenega pogreba. Tako so pri utopljencu Jožefu Kovaču iz Dolnje Bistrice navedeni Janez Ozdi, Jurij Korošec in Anton Hodnik,[165] pri Janezu Hozjanu iz Srednje Bistrice pa Janez Vojkovič, Jurij Korošec in Frančišek Antolin.[166] Pri Matiji Denši, ki je sam skočil v reko Muro dne 23. januarja 1809, ni podatka o pokopovalcu, saj ni bil pokopan v Črenšovcih. Piše namreč: »ni bil najden, srečna pot« (*non est inventus felix iter*).[167] Tudi pri 19-letni utopljenki Heleni Kovač iz Srednje Bistrice sta kot pokopovalca navedena Jurij Korošec in Janez Stükar.[168] Vsaj v primeru Matije Denše iz Dolnje Bistrice, za katerega je župnik izrecno zapisal, da se je prostovoljno vrgel v Muro, je bila takšna razlaga utemeljena.

Ob omembah smrti in pokopov velja nekaj vrstic nameniti tudi črenšovskemu pokopališču. To se v virih omenja že leta 1747, ko v vizitacijskem poročilu beremo, da so svoje rajne ob kapeli sv. Križa v Črenšovcih pokopavali prebivalci vasi Črenšovci, Trnje, Žižki, vseh treh Bistric in Melincev.[169] Na novem (sedanjem) pokopališču, ki je ležalo nekoliko stran od cerkve, je bil 11. juni-

158 NŠAM, 023 Črenšovci, mrliška knjiga 1808–1869, dne 23. januarja 1809.
159 NŠAM, 023 Črenšovci, mrliška knjiga 1808–1869, dne 5. marca 1810.
160 NŠAM, 023 Črenšovci, mrliška knjiga 1808–1869, dne 23. septembra 1812.
161 NŠAM, 023 Črenšovci, mrliška knjiga 1808–1869, dne 22. junija 1812.
162 NŠAM, 023 Črenšovci, mrliška knjiga 1808–1869, dne 5. maj 1817.
163 NŠAM, 023 Črenšovci, mrliška knjiga 1808–1869, dne 18. oktober 1809.
164 NŠAL, ŽA Dol pri Ljubljani, Matične knjige, mrliška knjiga 1798–1812, str. 44.
165 NŠAM, 023 Črenšovci, mrliška knjiga 1808–1869, dne 4. aprila 1808.
166 NŠAM, 023 Črenšovci, mrliška knjiga 1808–1869, dne 8. junija 1808.
167 NŠAM, 023 Črenšovci, mrliška knjiga 1808–1869, dne 23. januarja 1809.
168 NŠAM, 023 Črenšovci, mrliška knjiga 1808–1869, dne 9. junija 1809.
169 Zelko, Cerkvenozgodovinska vprašanja, str. 466.

Annus 1808.	Nomen demortui	Religio Conditio	Ætas	Provisio.	Locus Mortis	Nomen Sepelientis	Locus sepulturæ.
				Annus 1808.			
				Januarius			
17a	Magdalena Tibauth	plebeja Catholica	85 ann.	Sacramentis provisa.	Zivetzer	Petrus Borkovitz Parochus	Tserentsh
17a	Marcus Huzma	plebejus Catholicus	75 ann.	Sacramentis provisus.	Also Dirtitza	Petrus Parochus	Tserentsh
18.	Georgius Horvath	plebejus Catholicus	70 ann.	Sacramentis provisus.	Tiokeszer.	Petrus Parochus	Tserentsh
22a	Joannes Szoldos	plebejus Catholicus	50 ann.	Sacramentis provisus	Kis Dirtitza	Joannes Vrtesi Par. Turnicz.	Tserentsh
30a	Dorothea Horvath	plebeja Catholica	55 ann.	Sacramentis provisa	Kis Dirtitza	Petrus Borkovitz Parochus	Tserentsh
				Februarius 1808.			5.
3a	Mathias Haramits	plebejus Catholicus	7 dier.	~ ~ ~	Also Dirtitza	Petrus Parochus	Tserentsh
		Benedicto novo Cœmeterio infra Ecclesiam					
		die 14a February 808 per Adamum Ivanoczy					
		Parochum Bellatintzensem et Vic. Diaconum Districtus					
				Sepulti Sequentes:			

Zapis o blagoslovitvi novega pokopališča (NŠAM, 023 Črenšovci, mrliška knjiga 1808–1869, str. 1).

ja 1796 pokopan prvi duhovnik, domačin Mihael Salaj, rojen 6. julija 1766 v Črenšovcih.[170]

Kmalu po ustanovitvi župnije Črenšovci je bilo blagoslovljeno novo pokopališče. O tem priča zapis na prvi strani mrliške knjige: »Po blagoslovitvi novega pokopališča za cerkvijo dne 14. februarja 1808, ki ga je blagoslovil Adam Ivanoczy, beltinski župnik in namestnik arhidiakona distrikta, so bili pokopani sledeči« (*Benedicto novo Coemeterio infra Ecclesiam die 14 february 1808 per Adamum Ivanoczy Parochum Bellatintzensem et Vice-Archidiaconum Districtus sepulti sequenti*).[171] Toda že čez manj kot deset let je bilo treba pokopališče še povečati. Župnik je tako na začetku maja 1817 v mrliško matično knjigo pripisal: »To leto je bilo pokopališče podaljšano« (*Hocce anno caemeterium est prolongatum*).

Vsi pokojni so bili pokopani na pokopališču v Črenšovcih, razen utopljencev in tistih, za katere župnik ni dovolil, da bi bili pokopani v posvečeni zemlji. Pri njih je zapisal, da so bili pokopani zunaj pokopališča, brez cerkvenega pogreba in zvonjenja (*Extra caemeterium absque sep. Ecc. et pulsu*).[172] Verniki so bili zaradi takšne župnikove strogosti večkrat nejevoljni. Tako so ob tragični smrti Nikolaja Rena, ki smo ga že omenili, dosegli, da je bil Ren vendarle pokopan v posvečeni zemlji. Župnik je o tem zapisal: »Na prošnje mnogih vendarle pokopan na pokopališču *(Tandem ad petitiones multorum in caemeterio sepultus)*«.[173] Vse do konca leta 1886 so vse pokojne pokopavali na pokopališču v Črenšovcih, z novim letom 1887 pa ima vsaka vas v župniji svoje pokopališče.[174]

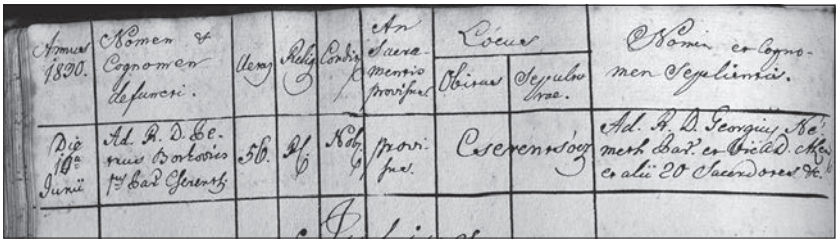
Kakor je župnik po prvem letu službovanja v Črenšovcih ob poročnih vpisih izrazil navdušenje, je tudi ob mrliških zapisih pripisal spodbudne besede: »Naj počivajo v miru. Naj Bog podari še mnogo tako zdravih let« (*Requiescant in pace. Deus det plures tam sanos annos – sequitur*).

Peter Borkovič – prvi župnik

S tem se zaključuje pregled najstarejših črenšovskih matičnih knjig v prvem desetletju delovanja župnije Črenšovci. Ker je v tem obdobju v fari ves čas deloval isti človek, je primerno prispevek skleniti prav s kratkim pogledom na življenje in delo prvega dušnega pastirja Petra Borkoviča, ki je v župniji pustil globoke in trajne sledi.

Peter Borkovič se je rodil 27. septembra 1774 v Vučji Gomili kot sin luteranskih staršev, nameščencev. Osnovno šolo ter nižjo in višjo gimnazijo je končal v letih 1783–1793 v Köszegu na Madžarskem. Bil je konvertit oziroma spreobrnjenec v

170 NŠAM, 272 Turnišče, mrliška knjiga 1742–1851, dne 11. junija 1796.
171 NŠAM, 023 Črenšovci, mrliška knjiga 1808–1869, str. 1.
172 NŠAM, 023 Črenšovci, mrliška knjiga 1808–1869, dne 24. junija 1808.
173 NŠAM, 023 Črenšovci, mrliška knjiga 1808–1869, dne 22. junija 1812.
174 NŠAM, 023 Črenšovci, mrliška knjiga 1870–1909, str. 141.

Vpis smrti prvega župnika Petra Borkoviča (NŠAM, 023 Črenšovci, mrliška knjiga 1808–1869, dne 10. junija 1830).

katoliško vero. Kot polsirota je užival podporo »Adelffyjeve« ustanove. Bogoslovje je končal v Sombotelu in bil posvečen v mašnika. Kaplanoval je v Tótszentmártonu (1798–1801), pri Sv. Benediktu (1801–1803), v Murski Soboti (1803–1804), Beltincih (1804–1805) in Lendavi (1805–1807). Od ustanovitve župnije leta 1807 do smrti leta 1830 je deloval kot župnik v Črenšovcih.[175] Umrl je 10. junija 1830 v Črenšovcih. Pokopal ga je lendavski župnik in vikar Jurij Nemeth ob navzočnosti dvajsetih drugih duhovnikov.[176] Že ta podatek priča o tem, da je bil med sobrati duhovniki spoštovan in cenjen.

Borkovičevo delovanje v Črenšovcih bi lahko strnili v dve značilnosti, po katerih je izstopal med okoliškimi dušnimi pastirji. Prva je bila njegova neizprosna drža do greha, zlasti do rojevanja nezakonskih otrok. Kot dušni pastir je skušal vernike vzgajati tudi s pokoro, ki se nam danes zdi nerazumljiva in pretirano stroga. Starši nezakonskih otrok so bili tako deležni telesne kazni, kar je bilo v tistem času razumljeno kot vzgojno sredstvo. Udarci z bičem – pa čeprav samo v izbi – so bili okrutnejši od vsake pridige in moralnih naukov. Po zapisih sodeč je takšna praksa dosegla svoj namen, saj se je število nezakonskih otrok zmanjšalo s petih do sedmih primerov letno le na enega ali dva. Ali so podobne oblike pokore poznali tudi v sosednjih župnijah, ni znano, saj tamkajšnje matične knjige ne vsebujejo takšnih zapisov, kot jih najdemo v črenšovskih knjigah.

Druga njegova značilnost je bila dosledna uporaba tedanje cerkvene prakse pri pokopu umrlih, predvsem utopljencev in oseb, katerih smrt je vzbujala sum samomora. V takšnih primerih jim pogosto ni dovolil cerkvenega pogreba v posvečeni zemlji, temveč so bili pokopani zunaj pokopališča. Prav zaradi takšne dosledne prakse danes v mrliški knjigi najdemo številne dragocene zapise o okoliščinah njihove smrti in celo imena vaščanov, ki so pokojne pokopali. Kljub temu se zdi, da je bil v posameznih primerih pripravljen od te prakse odstopiti. Ob smrti Nikolaja Rena iz Srednje Bistrice je namreč ugodil prošnjam številnih vaščanov in dovolil njegov pokop na pokopališču.

Verjetno je prvi župnik Borkovič imel še druge, lepše lastnosti in vrline, ki pa jih matične knjige ne razkrivajo. Toda že ohranjeni zapisi kažejo na duhovnika, ki je svoje poslanstvo jemal zelo resno in je pomembno zaznamoval prva desetletja življenja takrat mlade črenšovske župnije. Njegovo delo je ostalo zapisano ne le v matičnih knjigah, temveč tudi v zgodovinskem spominu kraja in, nedvomno, v knjigi Življenja.

IZJAVA O DOSTOPNOSTI PODATKOV
Podatki, na katerih temelji ta članek, so na voljo v članku oziroma dosegljivi prek citirane bibliografije.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

NŠAL – Nadškofijski arhiv Ljubljana
ŽA (župnijski arhiv) Blagovica; ŽA Črni Vrh; ŽA Dol pri Ljubljani; ŽA Gornji Logatec; ŽA Kopanj; ŽA Metlika; ŽA Planina pri Rakeku.

NŠAM – Nadškofijski arhiv Maribor
Popis cerkva, D XXV – Lendava, Črenšovci, 1957
ŽA 005 Beltinci; ŽA 023 Črenšovci; ŽA 076 Križevci pri Ljutomeru; ŽA 086 Ljutomer; ŽA 113 Murska Sobota; ŽA 191 Sv. Benedikt v Slovenskih goricah, ŽA 225 Sv. Miklavž pri Ormožu; ŽA 272 Turnišče.

ČASOPISI

Novine, 1933.

VODNIKI IN OBJAVLJENI VIRI

Krampač, Tone: *Družine avstrijske Koroške in Bele Peči v 18. stoletju*. Celje: Društvo Mohorjeva družba. Celje: Mohorjeva Družba. Ljubljana: Inštitut Karantanija. Založba Slovenska matica. Celovec: Mohorjeva družba 2024, str. 203–206.

Krampač, Tone: *Vodnik po matičnih knjigah*. Ljubljana: Nadškofijski arhiv Ljubljana, 2017.

Vodnik po matičnih knjigah za območje SR Slovenije 1 (ur. Ema Umek in Janez Kos). Ljubljana: Skupnost arhivov Slovenije, 1972.

175 NŠAM, Popis cerkva, D XXV – Lendava, Črenšovci, 1957.
176 NŠAM, 023 Črenšovci, mrliška knjiga 1808–1869, dne 10. junija 1830.

Vodnik po matičnih knjigah za območje SR Slovenije 2 (ur. Ema Umek in Janez Kos). Ljubljana: Skupnost arhivov Slovenije, 1972.

Vodnik po župnijskih arhivih SR Slovenije 1 (ur. Ema Umek in Janez Kos). Ljubljana: Skupnost arhivov Slovenije, 1975.

LITERATURA

Dolinar, M. France: Pravilnik o vodenju matičnih knjig. Kratek zgodovinski pregled. *Župnijska pisarna. Pastoralni priročnik* (ur. Rafko Valenčič). Ljubljana: Slovenska pokrajinska škofovska konferenca, 1988, str. 17.

Krampač, Tone: *Cerkvene matične knjige na Slovenskem kot zgodovinski vir*. Ljubljana, 2012 (tipkopis magistrskega dela).

Kuret, Niko: *Praznično leto Slovencev 1*. Ljubljana: Družina, 1998.

Novak, Vilko: Ivan Zelko in njegovo raziskovanje Prekmurske zgodovine. V: Zelko, Ivan: *Zgodovina Prekmurja.* Murska Sobota: Pomurska založba, 1996, str. 7.

Pavlič, Andrej: Občina Črenšovci = Municipality of Črenšovci. *Kronika* 57, 2009, št. 3, str. 567.

Umek, Ema: Cerkvene matične knjige. *Vodnik po matičnih knjigah za območje SR Slovenije 1.* (ur. Ema Umek in Janez Kos). Ljubljana: Skupnost arhivov Slovenije, 1972, str. XVII–LXXVIII.

Umek, Ema: Matična knjiga. *Enciklopedija Slovenije*, št. 7. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1993, str. 23.

Urlep, Lilijana: Priključitev in cerkvenopravna ureditev Prekmurja po priključitvi h Kraljevini SHS v virih Nadškofijskega arhiva Maribor. *Prekmurje v letu 1919 in Katoliška cerkev* (ur. Bogdan Kolar). Ljubljana: Teološka fakulteta, 2020, str. 97–116 (Acta Ecclesiastica Sloveniae, 42).

Vrbinc, France: *Slovar tujk*. Ljubljana: Cankarjeva založba 1991.

Zelko, Ivan: Cerkvenozgodovinska vprašanja ob novih dognanjih o družbeni in kolonizacijski zgodovini turniške pražupnije. *Bogoslovni vestnik* 35, 1975, str. 466.

Zelko, Ivan: Fare Slovenske krajine: Črensovci. V: Zelko, Ivan: *Zgodovina Prekmurja.* Murska Sobota: Pomurska založba, 1996, str. 293.

Zelko, Ivan: Murska Sobota kot sedež arhidiakonata in cerkvenopravna pripadnost Prekmurja v srednjem veku. *Kronika* 11, 1963, št. 1, str. 39.

Zelko, Ivan: Turniška pražupnija. *Stopinje*, 1979, str. 51.

Zelko, Ivan: Turniška pražupnija. V: Zelko, Ivan: *Zgodovina Prekmurja.* Murska Sobota: Pomurska založba, 1996, str. 228–229.

Zver, Stanislav: Pogled na dogajanje v Prekmurju do leta 1900 – od delovanja svetih bratov do vključitve v razne škofije. *Prekmurje v letu 1919 in Katoliška cerkev* (ur. Bogdan Kolar). Ljubljana: Teološka fakulteta, 2020, str. 17–18 (Acta Ecclesiastica Sloveniae, 42). DOI: https://doi.org/10.34291/aes.2020.1

SPLETNE STRANI

Fran.si
Mlada nedelja: https://fran.si/iskanje?View=2&Query=mlada+nedelja&AllNoHeadword=mlada+nedelja

Matricula online
https://data.matricula-online.eu/sl/slovenia/maribor/turnisce/04337/?pg=319

Občina Črenšovci
https://www.obcina-crensovci.si/objave/175

Škofija Murska Sobota
https://skofija-sobota.si/splosno-o-skofiji

Župnija Črenšovci
http://www.zupnija-crensovci.si/?page_id=156

Wikipedija
https://sl.wikipedia.org/wiki/Seznam_mad%C5%BEarskih_imen_slovenskih_krajev

SUMMARY

Life in the Parish of Črenšovci in Light of Parish Registers

The settlement of Črenšovci was first documented in a charter from 1322 as *Cheremsouc or Chrensouch*. Throughout centuries, it was referred to as Črensovci, and after the Second World War, officials corrupted its name with the letter *š*–Črenšovci. The original form of its name remains in use among the population. The parish of Črenšovci was officially established in 1807 by merging the ancient parish of Turnišče and part of the parish of Beltinci, which in 1760 also incorporated the villages of Gornja Bistrica, Srednja Bistrica, and Dolnja Bistrica. The first parish priest of Črenšovci was Peter Borkovič (1774–1830), who continued to lead the parish until his death. The Chapel of the Holy Cross was already mentioned in the fourteenth-century sources. Precisely fifty years after the parish was established in 1857, the construction of the current church began, which has to date remained the largest church in the Slovenian March, measuring fifty metres in length, twenty metres in width, and twenty-five metres in height. It was built and consecrated in 1860.

The founding of the Črenšovci parish in 1807 was followed by a major turning point for the preservation of written sources on the life of the parishioners–the launching

of the first parish registers, which are now among the most important sources for the history of the place, its families, and the course of its day-to-day life. The article focuses on the first decade of the parish (1808–1817), as reflected in its independently maintained civil registers. A special place among them is assigned to the register of baptisms as one of the fundamental sources for studying the beginnings of the parish and its inhabitants.

A thorough analysis of individual entries in the parish register of baptisms particularly draws attention to annotations regarding penance that the parish priest Peter Borkovič imposed on the parents of illegitimate children. The penance took the form of whipping, and it was specifically noted in individual entries. No such records can be found in other parish registers in the area and elsewhere in Slovenia that have been examined so far.

Marriage was and continues to be one of the most important watershed life events, followed by *gostüvanje* or the wedding feast. The celebration usually lasted several days, serving as a significant social event for the broader community.

A special feature of the Črenšovci death register is the entries regarding the drowned. To these, the parish priest added an annotation that they were buried outside the cemetery, denied religious funeral rituals and the ringing of church bells. In such cases, the parish priest often filled the undertaker column with the names of two or three men who buried the deceased. No such feature can be found in other parish registers in the area and other parts of Slovenia.

